

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

Julen 1962

Vinterhälsning

GOD

JUL

GOTT NYTT ÅR

tillönskas av personal och patienter vid Sandträsk Sanatorium

Överläkare Carl Ryde
Bitr. överläkare
Wilhelm Biberfeld
Intendent Lennart Goding
Ekonomiföreståndarinnan
Kerstin Lund
Husmor Anna Persson
Kurator Tora Stein
Maskinchef Alf Sundén
Åke Hermansson
Iris Svensson
Linnéa Bergman
Ann-Britt Larsson
Ann-Marie Holm
Siri Söderström
Inga Bergdahl
Carin Boström
Marianne Eckerfeld
Lilian Eriksson
Vera Högggrund
Ruth Johansson
Kerstin Johansson
Berith Lindgren
Dagny Rix
Aino Rätty
Anja Sehlin
Magda Sundberg
Lydia Sved
Ingehiert Ryde
Karin Ahlström
Paul Lind
Sanny Fridholm
Edith Hardstam
Edith Josefsson
Ingrid Larsson
Märta Savela
Alfrida Westman
Kerstin Lindgren
Gunnel Lund
Greta Berglund
Marianne Bergdahl
Märta Broström
Ally Fransson
Yvonne Gabrielsson
Vanja Gunnari
Anna Gustafsson
Birgitta Hansson
Göta Holm
Doris Johansson
Gerd Johansson

Aline Larsson
Syster Lundgren
Asa Lundman
Signe Lööv
Elsa Malm
Inga-Britt Malm
Annie Mäyrä
Aina Nilsson
Anna M. Nilsson
Gun-Britt Nilsson
Inger Nilsson
Gun Nordqvist
Eva Nordberg
Inga-Britt Pettersson
Alice Rapp
Iris Sandberg
Britt-Inger Söderman
Inga-Lill Söderman
Adèle Vestling
Sonja Westman
Inkeri Wilminko
Anna-Greta Ögren
Ally Boström
Heldine Forsberg
Gun Lindgren
Hervor Ahman
Emma Markstedt
John Fredriksson
Bengt Lindgren
Joel Nilsson
Alfred Holm
Torsten Engström
Göte Söderman
Hjalmar Forsberg
Olof Söderling
Adolf Matinlassi
Jan Andersson
Klas Boström
Astrid Öhlund
Signe Vikberg
Tora Lindgren
Aina Eriksson
Ida Eriksson
Tyra Granberg
Lalla Hansson
Olga Johansson
Gudrun Johnsson
Edith Moby
Hildur Stenberg
Gun-Marie Andersson

Gun-Britt Grönlund
Kerstin Sundqvist
Ann-Marie Drugge
Molly Olofsson
Ragnhild From
Svea Engström
Mia Johansson
Ruth Lind
Asta Lindgren
Signe Sedig
Signe Söderman
Martta Väätti
Elsa Forsman
Vieno Kähkönen
Doris Lundman
Elise Sundberg
Ulla-Britt Lundberg
Kerittu Autio
Enid Sundén
Rolf Lundman
Börje Lindgren
Elisabeth Tuuri
Hiikka Susi

Alex Nilsson
Arne Berglund
Magnus Lundberg
Britta Goding

Avd. 2
Ester Granström
Ingegerd Bergvall
Inez Hansson
Edit Gustavsson
Frideborg Erkki
Anno Nylander
Aili Johansson
Agnes Johansson
Gerd Nilsson
Inga Persson
Tekla Fjällborg
Agnes Fors
Linda Svalkvist
Ellen Leinonen
Kirsti Ylikärppä

Avd. 3
Arvid Cidré
Onni Enbuske

Sven-Erik Engström
Elis Fredriksson
Kristomir Kovacevic
Signar Larsson
Åke Mättävainio
Karl-Arthur Nilsson
Vilhelm Nilsson
Oscar Olsson
Arthur Rönnbäck
Karl-Erik Steding
Karl Sundström
Sigurd Usitalo
Risto Vehniäinen
Jan Wetter
Axel Wikström
Gustav Strandberg

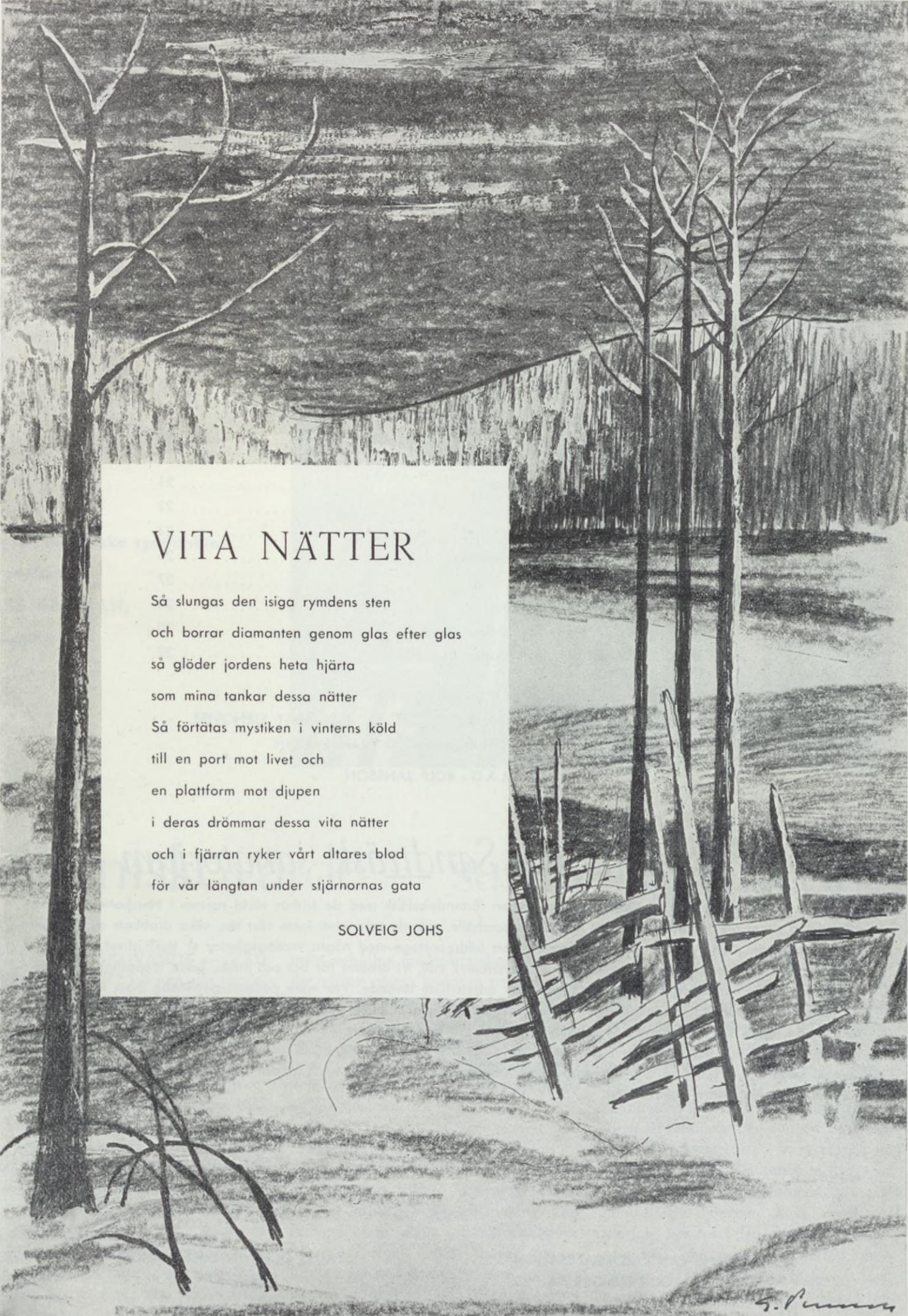
Avd. 4
Hilma Fors
Laila Nilsson
Ester Mosesson
Elma Davidsson
Anna Roslund
Jenny Lindvall
Eva Aldrin
Linda Johansson
Elin Larsson
Eivor Berglund
Sofia Tapani
Aina Valkeapää
Gunborg Johansson
Elsa Johansson
Anna-Lisa Selberg
Maria Ståhl
Karin Sandström
Sylvia Lundmark
Elsy Isaksson
Berit Lindström
Lilly Strömberg

Avd. 5
Henning Fredriksson
Bengt Johansson
Eric Persson
Anders Söderberg
Evert Engström
Johan Andersson
Gunnar Bokvist
Helmer Strandbro

Allan Andersson
Ellis Holmström
Karl Hällström
Olov Johansson
Hjalmar Johansson

Avd. 6
Valter Jönsson
Nils Johansson
Vigner Svalkvist
Göte Sundström
Gustav Vestfal
Arvid Arvidsson
Tycko Lidén
Gottfrid Johansson
Ernst Westerlund
Yngve Granström
Albin Kejonen
K. Georg Eklund
Ragnar Nyman
Erik Sivertsson
J. O. Spets
Hugo Broström
Harry Berglund
K. Pettersson
P. Grahm
Olov Backman

E-pav.
Tycko Wikman
Kent Wikström
Dalia Isaksson
Irma Nyberg
Anna Nilsson
Sanna Stålnacke
Helmina Norman
Valborg Holmström
Erik Asplund
Tage Flykt
Elfrid Karlsson
Uno Karlsson
Ernst Nilsson
Gustav Dahlqvist
Martin Lundgren
Vilho Savolainen
Karin Liedberg
Ulla Norberg
Astrid Fastberg
Emil Norman

VITA NÄTTER

Så slungas den isiga rymdens sten
och borrar diamanten genom glas efter glas
så glöder jordens heta hjärta
som mina tankar dessa nätter
Så förtätas mystiken i vinterns köld
till en port mot livet och
en plattform mot djupen
i deras drömmar dessa vita nätter
och i fjärran ryker vårt altares blod
för vår längtan under stjärnornas gata

SOLVEIG JOHS

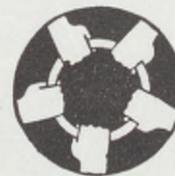
G. P. P. P.

Nr 10 * 1962

Ansvarig utgivare: EINAR HILLER
Redaktör: SIXTEN HAMMARBERG
Ägare: RIKSFÖRBUNDET
FÖR HJÄRT- OCH LUNGSJUKA
Kocksgatan 15, Stockholm
Postgiro 95 00 11
Tel. 41 39 99 o. 44 40 40 (Växel)

Status

(Utkomer med tio nummer per år)

Kontrollmärke
lagligen skyddat

Prenumerationspris:
Helår 15:—, halvår 8:25

INNEHÅLL

SOLVEIG JOHS: Vita nätter (dikt)	3
TORE BROMAN: Människovärde — samhällsplanering	5
MAUD BRYANT: Trollungen Muck (saga)	9
NILS-ERIC BJÖRSSON: Ett svunnet Stockholm	11
STURE WAHLSTRÖM: Svartsoppa på grisrygg och grytdopp	14
AXEL SIREBORN: Sommarsaga	16
SVEN O. BERGKVIST: Edvin Lund får julfrämmande	18
HELMER GRUNDSTRÖM: Årskalender	21
ERIK NYHLÉN: Negern	22
GUSTAF RUNE ERIKS: Miraklet	24
NILS-ERIC BJÖRSSON: Lyriska konfektbitar	26
JULENS BILDKRYSS	27
JULBESÖK I HÖGHUSET (pristävling)	28
DAGSREVVY FRÅN SANDTRÄSK (bildreportage)	30
MARIANNE MOLANDER: Huset i staden Lamballe	32

ILLUSTRATÖRER:

GUNNAR PERSSON ♦ SVEN BJÖRNSSON ♦ ELSIE-BRITT STENQVIST
MAJKEN BANNER-WAHLGREN ♦ JAN RHODIN

OMSLAG: ROLF JANSSON

Patienterna på Sandträsk sanatorium

har av tradition sett sin tidning Vinterhälsning som en förbindelselänk med de friskas värld runtom i Norrbotten. Genom vår tidning vill vi påminna om vårt eget lilla sjukhussamhälle, där de människor inom vårt län, vilka drabbats av sjukdom vistas. På annan plats i jultidningen presenterar vi ett bildreportage med några vardagsglimtar ur sjukhuslivet. På Sandträsk har vi alla — personal och patienter — ett gemensamt mål. Vi arbetar för bot och hälsa, både kroppsligt och själsligt. Inte minst viktigt är att de sjuka håller livs- och arbetsviljan levande. Vår egen patientorganisation inom länet arbetar för att bl. a. stärka sammanhållningen inom sjukhuset och genom olika anordningar till förströelse och nytta ge mening åt de långa sjukhusdagarna. Sysselsättningsterapin i alla dess former ger en bättre grund för oss då vi återvänder från sjukhuslivet och ska börja om i de friskas värld igen. Det är för sådana anordningar vår jultidning lämnar ett ekonomiskt underlag — sett från den utgångspunkten hoppas vi att Vinterhälsning i år och även i fortsättningen är välkommen till alla våra läsare i Norrbotten.

God Jul och Gott Nytt År

önskar

NORRBOTTENS CENTRALORGANISATION
FÖR HJÄRT- OCH LUNGSJUKA

STATUS OCH VINTERHÄLSNING
REDAKTION

Bostadsbebyggelse, arbetsliv och trafik måste planeras mera människovänligt med hänsyn till handikappade och äldre människor

Några medicinska synpunkter av professor TORE BROMAN, Göteborg

Människovärde — samhällsplanering

MÄNNISKOVÄRDE — VAD ÄR DET? Liksom alla värdeomdömen är detta naturligtvis ett filosofiskt spörsmål, men här är det inte meningen att vara filosofisk. De flesta av oss tror väl på att det finns något, som kan kallas människovärde. Men vi har också lärt oss inse att värdeomdömen brukar vara relativa och föränderliga. En människas värde kan bero på samhällsformerna, på avståndet i tid, rum eller släktskap, men det kan också bero på våra ideal och vår tro. Det var en gång olika när det gällde slavar eller fria medborgare, det är olika i diktaturer och demokratier och det är fr. a. stor skillnad om det gäller en av våra närmaste och

mest avhållna medmänniskor eller om det gäller någon anonym person i ett annat land eller i en annan tid. Men för den varmt religiöse eller för den sanne humanisten kan människovärdet te sig "evigt" och oföränderligt stort i den lilla del av universum, som bebos av oss människor.

Människan tillhör "djurriket". Hon är ett djur i biologisk mening. Det finns de som säger att människan är "bara ett djur". Ordet "bara" ger en bismak av nedvärdering, som antagligen är avsiktlig. Denna nedvärdering i vad som anges vara "vetenskapens

namn" drivs ibland ännu längre. Ett djur betecknas som jämförbart men en "maskin", som sådan visserligen mycket invecklad men ändå i princip möjlig att förstå och beskriva som resultatet av kemiska och fysiska lagar. Skenbart ter sig allting enkelt, i halv-sanningens ensidiga belysning mekaniskt. Människovärdet kan på detta sätt degraderas till att vara värdet av en maskin. Och maskiner som fungerar dåligt har då knappast alls något värde längre. Det återstår bara nedskrotning. Vi har mött denna "tuffa" inställning i vår generation — inte för första gången i människans historia, men kanske i det allvarligaste försöket hittills att radikalt nedvärdera den en-

skilda människans värde, liksom större delen av mänsklighetens (andra "rasers").

Från biologisk synpunkt har även det ringaste av liv ett värde såsom ett fascinerande och stort mysterium. Visserligen går forskningen framåt och kartlägger bit för bit, men varje gång en gåta till synes är löst, så stöter man på ständigt nya och flera gåtor. Och det största av alla biologiska mysterier är vi själva — vi som har förmågan att uppleva livets mystik. De som tror att vetenskapens världsbild är helt materialistisk har missförstått något av det väsentliga i vetenskaplig forskning. Detta irriterande misstag kanske förklarar det behov som finns hos många människor att kritisera den vetenskapliga forskningens metod och att vilja ersätta den med en blind tro på "en annan värld", fylld av mystiska idéer och föreställningar om tillvaron.

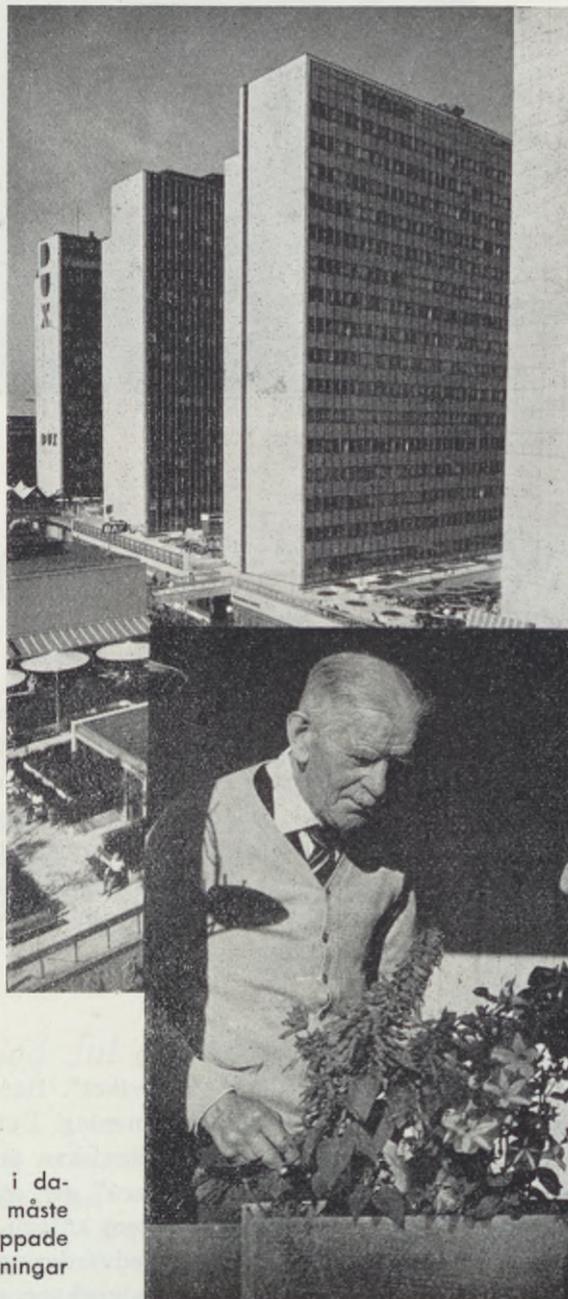
Den medicinske forskaren måste liksom alla andra vetenskapsmän lära sig att kunna lämna frågor öppna. Men i vissa avseenden måste den som tillika är läkare alltid handla med klara utgångspunkter, som ter sig som axiom. Dit hör fr. a. respekten för mänskligt liv. Varje människa har rätt att få föra en "människovärdig" tillvaro, och den sjuke bör få all hjälp som är möjlig för att en sådan tillvaro skall vidmakthållas eller skapas. Frågan "varför?" finns inte, endast "hur?". Människovärdet behöver inte diskuteras — men är naturligtvis inte klarlagt heller. Det finns de som anser att denna atti-

tyd förutsätter en kristen livsuppfattning och att man utan en sådan tro inte skulle kunna ha denna självklara, positiva inställning till människovärdet. Jag menar att detta är felaktigt. En kristen tro kan vara en mycket värdefull bakgrund till en sådan hög uppfattning om människovärdet, men den är inte den enda. Också en humanist eller naturvetenskapsman, kan — var och en på sitt sätt — nå fram till en likartad inställning till människovärdet.

Tyvärr finns det avarter av alla slags livsåskådningar. Den dogmatiskt kristne, den skeptiske intelligenssnoben och den känslokallt analyserande naturvetenskapsmannen kan alla frestas att kritiskt nedvärdera och döma många, ja majoriteten av sina medmänniskor. Men den varmt och innerligt kristne, den mänskligt medkännande humanisten och den av naturens under gripne naturforskaren har alla det gemensamt att varje mänsklig va-

relse för dem har ett omätbart värde. Kanske är likheten i ett avseende störst mellan den sant kristne och den ödmjuka naturforskaren — samtidigt som människan sättes högst av allt det som Gud eller naturen frambragt, så är människan inte centrum i tillvaron, utan bara en liten detalj i universum. Storhet och litenhet — dessa motsatser — måste upplevas samtidigt för att man skall förstå människans rätta värde och betydelse.

Varje individ är biologiskt unik, särpräglad. Vi är alla olika. Det finns de som anser att detta gör det självklart att vi också är olika mycket värda. Men då inför man en villkorligt vald värdeskala, t. ex. intelligensen, effektiviteten, framgången, inkomsterna, makten, eller något annat. Men människovärdet har — i den mening jag här har försökt förklara det — ingenting med sådana värdeskalor att göra. Människovärdet är av annat slag — det kan inte graderas. Rik eller fattig, frisk

En väldig bostadssanering pågår i dagens Sverige. En undersökning i Göteborg redovisad förra året visade dock att ca 380 bostadssökande bodde i lägenheter hälsovårdsnämnden ansett "mindre lämpliga eller hälsovådliga". En siffra visade att 78 % hjärtsjuka och ca 77 % sjuka med luftvägsbesvär bodde i sådana lägenheter. Många har givetvis fått hjälp till bostad, men siffrorna ger oss en tankeställare om läget i hela landet.

Höghus eller småhus är aktuellt debattämne i dagens bostadsplanering. Hur man än bygger måste emellertid hänsyn tas till sjuka och handikappade och deras anspråk på för dem lämpliga anordningar i det egna hemmet.

På den tiden hästen, vår gamle pålitlige Grälle, var dominerande i trafiken och stadsbilden hade inte samhällsplanerarna så svåra bekymmer som nu — åtminstone inte vad det gällde hastighetsbegränsning.

eller sjuk betyder ingenting, så länge det är tal om mänskligt liv eller åtminstone möjligheten till det.

I det demokratiska välfärdssamhället, där de mänskliga rättigheterna utgör ledtrådar för utvecklingen, bör samhällsplaneringen naturligtvis baseras på människovärdet och de krav detta ställer på samhället. I Sverige har vi i många avseenden nått långt i denna utveckling, men tendensen har drivits alltför ensidigt genom att bygga samhället bara för de friska och arbetsföra. Det är klart att detta är rationellt — men bara till en viss gräns. Och vi har nu gått över den gränsen. När kroniskt sjuka, invalider och gamla var i vägen för effektiviteten, byggde vi kroniker- och ålderdomshem åt dem och trodde att vi därmed uppfyllt alla rimliga krav. Men välstånd i materiell mening är inte nog. Vi tog för litet hänsyn till de irrationella faktorerna. Människovärdet mätes inte i pengar och tillgodoses inte genom enbart materiell bekvämlighet. Gemenskap med dem man håller av och möjlighet att göra en insats — om än aldrig så liten — är viktigare. Att inte inse detta är grymt. Problemet har accentuerats och fortsätter att öka i betydelse, dels därför att antalet kroniskt sjuka, invalider och äldre tilltar i antal som en följd av den förbättrade hygien och medicinska vården, dels därför att deras ekonomiska betydelse i dagens samhälle har ökat som en följd av den sociala utvecklingen. Nu är problemet brännande och kan inte

längre lösas genom något lappverk. Det kräver en ny samhällsplanering.

Vi måste räkna med att många kroniskt sjuka, invalider och äldre både kan och önskar leva i gemenskap med de friska och arbetsföra. Och de borde kunna göra det. Men då måste samhället planeras så att de kan leva ett människovärdigt liv — inte som hopsamlade interner i perfekta anstalter utan som levande medmänniskor mitt ibland oss.

En samhällsplanering, som tar hänsyn till olika kategorier av rörelsehindrade, förutsätter ett nytt perspektiv på bostadshusens arkitektur, på anlägg-

ningen av gator och kommunikationer, på allmänna inrättningar och arbetsplatser och på samfärdsmedlens konstruktion. Detta behöver inte vara en oöverkomlig önskedröm. I många avseenden torde man uppnå ett gott resultat utan några extra kostnader, helt enkelt därför att det inte är dyrare att göra en wc-stol högre, att ersätta ett svårtillgängligt badkar med dusch, att vid vissa övergångs- och parkeringsplatser ersätta hög trottoarkantsten med lågsluttande, att bygga ingångsportar i marknivå eller att konstruera spårvagnstrappstegen på ett mera lättåtkomligt sätt. Men det finns naturligtvis många önskemål, som måste bli föremål för ekonomiska överväganden. Ett större wc-utrymme, som tillåter rullstolspatienter att själva ta sig in och ut, liksom flera och tillräckligt stora hissar, måste kosta mera. Detsamma gäller specialkök byggt och inrett för invalider, särskild sittplats i spårvagnar för invalidiserade människor (något som införts i vissa andra länder), specialkonstruerade arbetsplatser, reserverade parkeringsplatser för invalidbilar, etc. Men när man gör dessa kalkyler skall man ha klart för sig att det inte bara gäller utgiftsposter. Samhället gör samtidigt inbesparingar genom att vårdbehovet blir mindre och genom att människor med partiell arbetsförmåga får bättre möjlighet att göra en insats i produktionslivet. F. ö. befinner sig mödrar med barnvagnar i viss mån i samma predikament som rullstolspatienter i trafiken och det som göres för att underlätta framkomligheten för rullstolspatienterna kom-

Svårt handikappade och äldre människor får allt svårare att klara trafiken i det moderna samhällets hårda rytm — bilden är ett levande bevis från en övergång.

mer därför samtidigt barnvagnsmöderna tillgodo.

Problemet med "de gamla" ter sig på det hela taget svårlöst i vårt nuvarande samhälle, åtminstone inom tätorterna. Banden mellan generationerna uppluckras mer och mer. Härtill bidrar bostadsplaneringen, som helt inriktats på familjens begränsning till unga föräldrar med barn. Det betraktas som nära nog självklart att far- och morföräldrar skall bo för sig själva och i realiteten betyder detta att de ofta tvingas bo långt från de unga familjerna. Även om det i regel är önskvärt att en ung familj skall kunna leva sitt eget liv, utan att behöva känna ett ständigt psykiskt tryck från svärföräldrarna, så borde man ändå göra det möjligt för den gamla generationen att bo nära sina unga anförvanter. Behovet av samhörighet mellan far- resp. morföräldrar och barnbarn är en realitet av både praktisk och psykologisk betydelse, som vi bör slå vakt om. Detsamma gäller möjligheten för hjälp åt de gamla i kritiska situationer. Bostadsplaneringen bör ta större hänsyn till detta behov av tre-generationskontakt. Smärre lägenheter lämpade för gamla och belägna i samma hus som de unga familjernas lägenheter kan vara en lösning på detta problem.

Men det behövs också en annan typ av samhällsplanering för rörelsehindrade, nämligen *en medicinskt organiserad dispensär och hemsjukvård för de kroniskt sjuka och invalidiserade*, särskilt om de har svårt för att klara sig själva. Denna bör planeras som en frivillig kontakt med en av specialläkare bevakad dispensär- och hemsjukvårdcentral, som har resurser dels för att sända vård- och behandlingspersonal för regelbunden tillsyn i hemmen, dels för att ta emot sådana kroniskt sjuka på daghem, vilka behöver ständig tillsyn också de tider på dygnet då friska anhöriga skall kunna frikopplas för förvärvsarbete.

Arbetsprövning vid Statens arbetsklirik

Slutligen finns det en viktig samhällsuppgift i att *planera arbetsmöjligheter för olika slag av både fysiskt och psykiskt handikappade*, som i stor utsträckning kan hjälpa varandra och vars arbetsuppgifter kan komplettera varandra inbördes. Detta kräver väl-

Varor, gjorda av handikappade på tränings- och skyddade verkstäder, visas på arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsbyrå i Stockholm. Många sådana verkstäder behövs i hela landet.

planerade industrier och verkstäder, som skulle öppna helt nya möjligheter till produktiv arbetsinsats av de handikappade.

Det kan förefalla som om de här framförda synpunkterna ännu är alltför osäkra och därför först borde bli föremål för utprovning i begränsad skala. Detta är väl också klokt i många fall, men *det bör framhållas att samtliga dessa förslag redan har prövats på olika håll i världen och att det inte alls*

gäller utopier. Samma problem är f. n. aktuella i alla kulturländer och positiva insatser har också gjorts i vårt land. Särskilt bör nämnas arkitekt Henrik Müllers utredning av samhällsplaneringen för rörelsehindrade, som utfördes i samverkan med SVCK (Svenska vanförevårdens centralkommitté) 1961, och den utredning av de rörelsehindrades sociala och medicinska problem, vilken igångsattes i Göteborg med bl. a. professor Gunnar Inghe och Dr Ann Marie Broman såsom initiativtagare. De flesta här anförda synpunkterna bygger f. ö. just på dessa undersökningar.

Det är vår skyldighet att planera så att samhället kan bereda en människovärdig tillvaro också åt de kroniskt sjuka, åt invaliderna och åt de gamla. Den medicinska insatsen får inte göra halt, när patienten lämnat sjukhuset eller mottagningen. Vi läkare måste samarbeta med dem, som har ansvaret för planeringen av vårt framtida samhälle.

DJUPT INNE i den mörka skogen i en gammal ihålig ekstam bodde en trollfamilj.

Trollfar var det äldsta och klokaste trollet i hela skogen. I trehundra år hade han levat och det hade börjat växa mossa i huvudet på honom i stället för hår och ett långt mosskägg, som han var mycket stolt över, hängde långt ned på magen.

Men han var också stolt över trollmor, som var vida berömd för sina goda myräggs�pannkakor och grodpuddingar. Ingen i hela trolls skogen kunde laga det så gott som hon och så var både hon och trollfar runda som klot. Inne i stammen var det alltid pyntat och fint med doftande granris på golvet och skimrande kopparkastruller på hyllorna och fotografier av trollsläkten hängde på väggarna.

◇

Tidigt på morgonen när solen tittade fram genom eklöven satt trollfar och trollmor på var sin stubbe och drack kaffe på bit och åt honungsbullar. Och de sörplade och smackade och lyssnade till kråkornas kraxande och var mycket belåtna. Men när tuppen nere i byn gol vaknade Muck, och så var det slut på friden. På en sekund var han på benen och en smutsig liten hand sträcktes fram mot honungsbullarna och i ett huj var de slut. Den bulla som trollmor just skulle stoppa i mun försvann också den lika plötsligt. Och retsamt sprang Muck till skogs på väg

”Kom genast tillbaks din rackarunge”, skrek trollmor och hytte med näven.

TROLLLUNGEN MUCK

av MAUD BRYANT

mot nya rackartyg. ”Kom genast tillbaks, din rackarunge”, skrek trollmor och hytte med näven. ”I dag är det söndag och du skall tvätta både händer, ansikte, hals och öron.” Men Muck lyssnade inte på det örat, kanske var det för igengrovt av smuts så att han inte kunde höra på så långt håll, eller mera troligt var nog att han inte ville lyssna. Ty att tvätta sig var det värsta han visste. Stackars trollmor, som bara var 150 år gammal, hade redan börjat få gråa hår och undra inte på det. Det gick inte en dag utan att Muck hade hittat på något nytt otyg.

Kära, lilla trollfar, klagade hon, vad har vi väl gjort för att få en sådan odåga till son. Och trollfar rev sig i sitt långa mosskägg och funderade, men

inte heller han kunde finna något svar på den frågan. Ack ja, ack ja, suckade trollfar, jag som är äldst och klokast av alla troll i skogen och vet nästan allting i världen, jag vet rakt inte varför just vi har fått en sådan son.

◇

Honungsbullar och lingonsylt äter han minsann så att magen står i åtta hörn, men grodpuddingar och daggmaskkompott och dylik rejäl mat rynkar han på näsan åt, sa trollmor. Aldrig vill han tvätta sig och inte vill han gå i fröken Ugglas skola och lära sig trollvett och inte vill han gå med far sin in i bergsgrottorna och söka guld och ädelstenar och inte vill han det,

och inte vill han det. Ur alla mina syltburkar har han slickat upp sylten och stoppat grodyngel i dem i stället. Och fru Rapphöna tål inte se honom vidare sedan han stulit hennes ägg och spelat kula med dem i ängsgläntan. Och några vackra kråkraxkonserter lär vi väl inte bli bjudna till vidare sedan han tog herr kråkdirigentens noter och använde till pappersdrakar. Ack ja, ack ja. Jag sätter väl på kaffesurran, så vi får en tretår att trösta oss med, sa hon och torkade en tår ur ögonvrån. Tänk, sa trollfar, om han är en bortbyting. Sådant har man hört talas om förr. Ja, du har rätt, så måste det vara, sa trollmor. Vi måste genast fråga fröken Ugbla som är skolfröken och känner till allt, om hon vet var vår riktige lil-

le Muck tagit vägen. Och så begav de sig till fröken Uggla.

Jag har nog tänkt på det också, sa fröken Uggla, när de berättade sitt ärende. På de tvåhundra- och trettio år jag levat har jag inte sett en sådan bråkstake, och jag har sett en hel del jag, skall jag tala om för herrskapet, sa hon och torkade sina briller på ett eklöv. Men sitt ner och vänta ett ögonblick så ska' jag titta efter i min bok, där för jag räkning över alla troll, som kommit till världen i den här skogen. Och så bläddrade hon i den gamla boken, tills hon kom till sidan nittionio där det stod.

◇

På själva julaftonen kom lille Muck, son till trollfar Snuck och trollmor Suck till världen. Han var en ovanligt söt och beskedlig liten trollunge, hade långt tovtigt svart hår och ett vackert rött födelsemärke på halsen. Oj, oj, oj, sa trollmor och slog ihop händerna. Det kom jag ihåg att Muck hade som liten, men nu finns där inget födelsemärke längre. Vår älskade lille beskedlige son, har blivit bortbytt mot en otäck rackarunge. Vad ska' vi ta oss till, kära fröken Uggla, ge oss ett gott råd. Ja, ge oss ett gott råd, sa också trollfar, fast han kände sig litet skamsen över, att han, som var så klok behövde be en Uggla om råd. Driv bortbytingen till skogs och sätt dubbla lås för dörren, så att han inte kommer in, så skall ni se, att en vacker dag kommer den rätte Muck hem igen. Jag ska hjälpa Er att finna honom.

När Muck trött och hungrig efter många äventyr kom hem till ekstammen var dörren låst med dubbla lås och innanför skrek trollfar och trollmor av alla krafter. Tvi dej, tvi dej, bortbyting, dra till skogs och våga aldrig komma hit igen. Tvi, tvi vale.

◇

Och hur än Muck grät och bedyrade att han var den rätta Muck, hjälpte det inte. Han lovade till och med att bli beskedlig och snäll och aldrig göra något rackartyg mer. Men trollfar och trollmor var obevekliga. Tvi, tvi, ge dej iväg, din otäcka bortbyting skrek de ideligen. Och Muck lommade iväg till skogs. När han gått en bra stund kom han till en äng full med blommor. Där satte han sig ned och grät så att hjärtat kunde brista. Bina, som annars brukade sticka honom, för att han jagade bort dem från blommorna och

På en äng full av blommor satte han sig ned och grät.

tog deras honung, tyckte det var riktigt synd om honom och lät honom vara och två små fjärilar satte sig, trots att de var rysligt rädda, på hans hand och frågade om han blev gladare om de dansade för honom, och solstrålar torkade hans tårar. Muck, som kände sig lite skamsen, rodnade och lovade att aldrig mer göra dem illa. Natten kom och nordanvinden röt och en snäll gammal gran svepte sina stora grenar om Muck så att han inte skulle frysa. Morgonen därpå samlade bina honung och gav honom att äta och blommorna lät honom dricka dagg ur sina kalkar. Ty alla tyckte synd om den lilla trollungen, som var utkörd från sitt hem. Så gick många dagar och många nätter.

Hemma i ekstammen väntade trollmor och trollfar förgäves på sin rätte

son. De frågade alla de kände om de visste något om bytet och ugglefröken bad alla fåglar och smådjur i skogen hjälpa till att leta rätt på trollungen. Om ni ser en snäll och beskedlig liten trollunge med ett stort rött födelsemärke på halsen, locka då honom med er till hans rätta föräldrar, trollfar Snuck och trollmor Suck, som bor i den ihåliga ekstammen vid skogsbrynet öster om smultronglantan och väster om groddammen. Men ingen fann vad de sökte och ingen kände till något om det nesliga bytet.

◇

Trollfar och trollmor ångrade sig nog båda litet grand för att de varit så grymma mot Muck, ty de kände att de, trots hans många fel och brister, och trots att det inte var deras son, tyckte gränslöst mycket om honom. En dag mötte de Mickel räv, som var ute på jakt. Förlåt, herr Mickel, att vi stör, sa de, men Ni som är känd för att vara så listig, kan Ni säga oss hur vi skall få tillbaka vår lille son. Jo, jo men, jag vet på råd, sa Mickel räv och blinkade illmarigt med ena ögat. Ge mig bara en av era präktiga hönsstekar och en saftig grodpudding, så kan jag tänka bättre.

Hjärtligt välkommen på middag i kväll och tag frun med, trugade trollmor och så sa de adjö och gick hem.

Efter den härliga middagen tog äntligen Mickel till orda och trollfar och trollmor darrade av otålighet.

Forts. å sid. 34

Den glade Muck steg ned i vattenbaljan och lät sig skrubbas tills han blev lika vit som dagen och vattnet lika svart som natten.

DET VAR UNDER den oscariska epoken, under Oscar II:s tid som Stockholm förvandlades till en modern storstad av kontinentalt snitt. Den gamla småstaden med sin efterblivenhet, fattigdom och elände fick ge plats för nya storstads-kvarter, genom gyttret av fallfärdiga ruckel, skräpiga gårdar och plank drog esplanader och breda, stensatta gator fram. "Det Stockholm som kommer" och "det Stockholm som går" var två stående rubriker i tidningarna omkring sekelskiftet. Det oscariska Stockholm uppvisade en våldsamt kontrast mellan gammalt och nytt, mellan modern storstad och småstad i förfall.

◇

"Här i Stockholm kunna vi aldrig få spårvägar, ty marken är alldeles för kuperad", siade en ingenjör i början av 1870-talet, när man diskuterade om inte Stockholm i likhet med det platta Köpenhamn borde skaffa sig spårvagnar. Nobels sprängämne löste problemet för stadsplanerarna. På 1880-talet kunde man börja jämna den kuperade terrängen med hjälp av dynamit: man sprängde och fyllde ut, man rev ned och byggde upp. Helt kunde man dock inte släta ut Stockholm: Brunkebergsåsen och Södra bergen rådde man inte på.

"Vår huvudstad är i en verkligt förbluffande utsträckning ett dynamitens verk", säger också Sigfrid Siwertz i ett förord till en nyutkommen bok om sekelskiftets huvudstad, "Ett svunnet Stockholm". Det har blivit ett fascinerande tidsdokument: Gunnar Reinius har ur Stadsmuseets samlingar letat fram ett hundratal unika fotografier av Stockholm omkring sekelskiftet och för läsarna innebär det en fängslande rundvandring i Oscar II:s huvudstad med tråkåkar, kullerstengator, gaslyktor, hästdroskor, bondkvarter, kajer etc.

Vid Oscar II:s trontillträde 1872 hade Stockholm 137.000 invånare, vid hans död 35 år senare nära 333.000.

"Klappret av hästhovar mot gatornas stenläggning markerade att morgonen var inne. Tidigast hade sopkörarna hörts, då de kryssade mellan gatans portar, därefter kom det ilska skramlet av 'mjölksurrorna' som stannade vid alla mjölkmagasin. Längs de större infartsgatorna kom också en karavan av lantbor, som skulle sälja eller åtminstone lämna av sina produkter vid de olika torgen eller saluhallarna.

NILS-ERIC BJÖRSSON:

Ett svunnet

STOCKHOLM

Kung Oscar visade sig gärna bland sitt folk, tyckte om att motta dess hyllning. Invigningar av bl. a. järnvägar gav många tillfällen till besök landet runt.

Det är inte lätt för en modern stockholmare att hitta rätt på sådana här bilder. Rucklet med klosett låg ute på nuvarande Stureplan. Fotot är från åren 1893 och 1895 och tillhör Stockholms stads byggnadskontor.

Något senare hördes ett lättare hovklapper, då de varmblodiga ridhästarna skrittade ut för morgonens motions-tur. I stadens utkanter vimlade det av aristokratiska ryttare, särskilt på Djurgården.

Den tidiga morgontimmen var i hög grad jungfrurnas. De hade ett flängande till bagarnas efter färskt bröd till herrns morgonkaffe, till magasinet efter mjölk och till lysoljeaffären efter fotogen.

Senare kom kommersen på torgen. Fruarna tog själva en spatsertur dit för att överblicka dagens varor och priser. Hade man mera fasta kontakter med särskilda månglerskor eller bestämda lantbor, kunde handeln ombesörjas också av jungfrurna.

För torgens och kajernas varuförsäljare var det ordnat med matutskänk-ningsställen av enklaste slag. För en billig penning kunde de där tillhandla sig en tallrik soppa och en grov smörgås. Oftast sörplade man i sig maten på stående fot."

Så tecknas livet på gator och torg i Oscar II:s Stockholm i en annan foto-rik bok, "Ur svenska hjärtans djup" av Gotthard Johansson, Mats Rehnberg och Gösta Selling. Ja, man fres-tas att inför bilderna i "Ett svunnet Stockholm" fundera över dåtidens storstadsliv och gå till litteratur som på olika sätt skildrat detta.

Oscars Sverige var sannerligen inget folkhem. Motsättningen mellan folkklasserna, mellan rik och fattig, mellan över- och underordnad, var

enorm. Stockholm hade då ett verkligt proletariat: gick man Norrbro en dag kunde man se tiggare och tras-hankar kontrastera mot blankputsade cylindrar, pälsverk och guldsmidda uniformer på väg till ämbetsverken i Gamla stan. Gustav Adolfs torg med Hotel Rydberg och Operakällaren bestod också ett synnerligen rörligt folk-liv. Men den fina världens mötesplats

framför andra var Kungsträdgården, på vardagarna vill säga. Hjalmar Söderberg, som vid en vattenkiosk här lät doktor Glas ta livet av pastor Gregorius, yttrade bl. a.: "Härom dagen förde mig slumpen ned till det hörn av Kungsträdgården, där stadens unga dagdrivare älska att stå med hattarna på näsan och balansera med sina käppar, medan de vänta på vad dagen kan bringa dem av lust och kval. Jag känner de flesta av dem. Några äro skald-er, andra söka sitt uppehälle genom att spela komedi eller att frambringa sköna läten; och andra åter försörja sig genom att vara söner till framstå-ende män — — —" Komedierna och de sköna lätena kom från stadens för-nämsta teatrar som låg här: gamla Dramaten och Operan. På söndagarna ni-vellerades publiken. Då kom söndags-firande butiksröknar och bodherrar för att uppleva stockholmarnas stora söndagsnöje: vaktparaden.

Kung Oscar själv visade sig gärna bland sitt folk, han tyckte om att mot-ta dess hyllning. Särskilt gärna visade han sig när det var fråga om eldsvåda, det var ett gatans skådespel som han inte ville försumma. "Oupphörligt blev

"Snön lyser vit på taken" i ett gammalt Stockholm som hade gott om numera utdöda yrkesutövare såsom glasmästare, vapen- och glas-målare och många andra aktningvärdade och skickliga hantverkare.

man väckt om nätterna, fick i största hast kläda sig i uniform och beordra fram vagn, varefter det bar av", skrev en av Oscars adjutanter.

Vattnet spelade en större roll i gamla tiders Stockholm än i våra dagar, säger riksantikvarien Gösta Selling som svarar för texten i "Ett svunnet Stockholm". Vattnen var ännu vid sekelskiftet de bekvämaste och snabbaste trafiklederna. Nordens Venedig var fortfarande ett giltigt namn på Stockholm. Ännu 1890, berättar stockholmskildraren Claes Lundin, fanns det kvar en och annan roddarmadam, "som är villig att ro oss över till något fartyg på Strömmen eller sätta oss över från Södra landet till Djurgårdsstranden". Men roddarmadammerna var i stort sett utkonkurrerade av ångsluparna och färjorna som spände ett nät av linjer över vattnen.

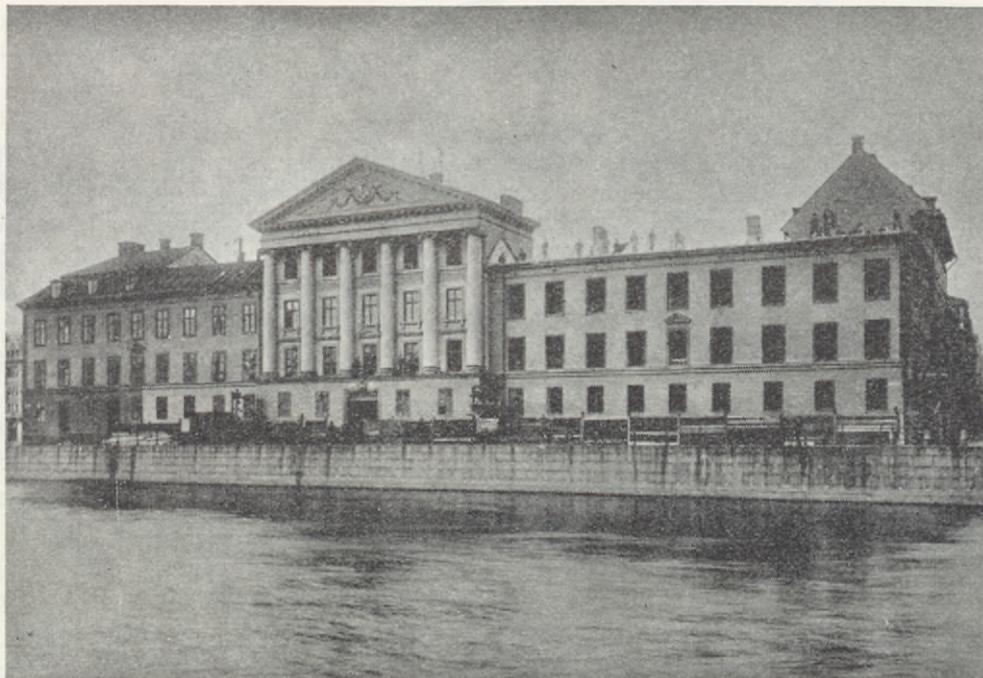
Den 10 juli 1877 hade hästspårvagnarna premiär. "Hr Stockholm lever och andas sedan åtta dagar blott och bart för spårvagnarna, som ila med snälltågsfart. Hr Stockholm kan ej nog berömma de smäckra kupéerna, de fina kuskarna och de snabba hästarna", skrev Söndags-Nisse efter premiären. Nu var det där med farten en överdrift. Man hade inte några fasta hållplatser, utan hästarnas sävliga lunk avbröts ständigt av passagerarnas av- och påstigande.

1901 elektrifierades spårvägsnätet på Söder och fyra år senare skedde det på Norr. Därmed försvann hästspårvagnen från Stockholms gator. Utvecklingen har gått vidare och även vår moderna tids spårvagn är dömd till undergång. Om några år är den försvunnen från huvudstadens gator. Buss och tunnelbana är tidens trafikmedel.

◇

Men för att återgå till Oscars tid: hästtrafiken försvann nu inte med hästspårvagnarna. Hästdroskorna levde kvar och förbönderna fortfor att komma med sina varor till torgen. Det betydde att bondkvarteren med sina rymliga gårdar med stall, vagnbodar och höskullar kom att leva kvar — ett gott stycke in på 1900-talet.

Kronprins Gustaf fick 1899 sin första "automobildroska", en öppen Daimler. Men den blev en besvikelse, den kunde inte klara av backarna vid Tullgarn och såldes. År 1903 öppnades den första bilutställningen och två år senare infördes taxameterbilarna i Stockholm. Men automobilerna kom

Det monumental Bondeska palatset vid Strömgatan, som på bilden just börjat rivras, byggdes omkring 1790 för greve Carl Bonde och revs för att ge plats åt det nuvarande Rosenbad, som blev färdigt 1902. Foto 1898.

aldrig att på allvar konkurrera med spårvagnarna och hästdroskorna under Oscar II:s tid. Backarna var fortfarande ofta för övermäktiga och "stinkstånkorna", som bilarna kallades, betraktades mer med löje än beundran; de osade, krånglade och skrämde både folk och hästar.

◇

Det var under den oscariska tiden som stockholmarna upptäckte skärgården och där skaffade sig sommarnöje, ja som de över huvud taget skaffade sig sommarbostad. Det vill säga, det var förbehållet de mer burgna i samhället. Förut hade man nöjt sig med

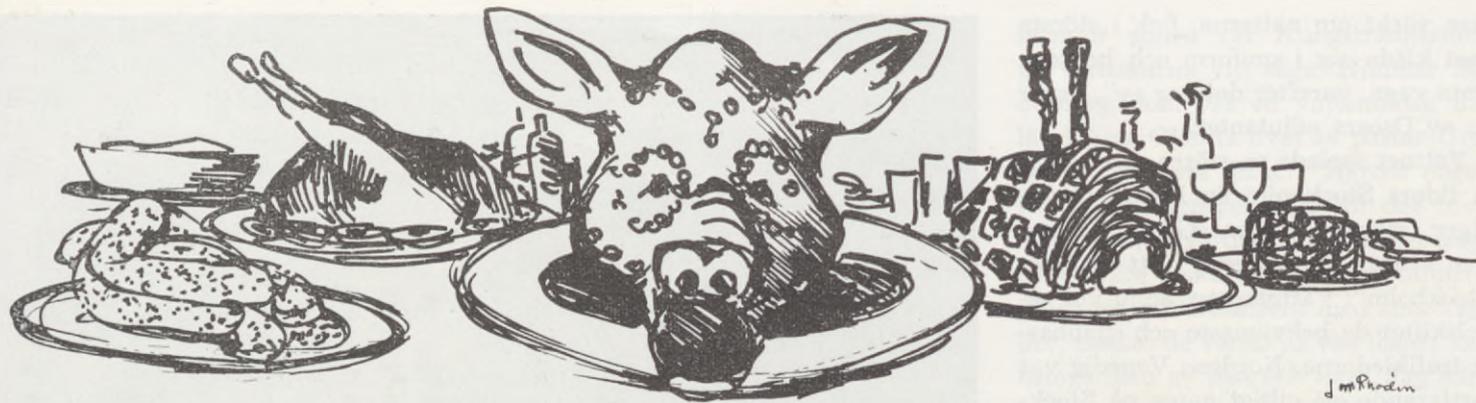
Sätta gatsten var ett "stort yrke", ett jobb av klassiskt märke i våra städer vid sekelskiftet.

utflykter till stadens närmaste omgivningar. Det var den raskt växande ångbåtstrafiken under 70-talet som öppnade skärgården för stockholmarna. Nu finns det inte många kvar av de vita skärgårdsbåtarna, men de som finns ser likadana ut som för sextio år sedan. I Strindbergs bok "I havsbandet" berättas om en fiskeriintendent som umgicks med skärgårdsborna iförd krokodilchagrängkängor och glachéhandskar. Det är nu ingen unik bild. Stockholmarna behöll gärna stadshabiten när de befann sig på sommarnöje; nog för att man tyckte om friluftslivet, men med måtta. Oftast höll man till i villans närmaste omgivning. Ser man på gamla fotografier ska man upptäcka att klädedräkten och konvensansen band även barnens göranden: pojkarna i höga snörkängor och flickorna i styva, vida klänningar.

Idrotten slog aldrig helt igenom under den oscariska tiden; det var Olympiaden i Stockholm 1912 som bröt fördomningarna på allvar. Att springa omkring halvklädd ansågs som direkt opassande av äldre stockholmare. Det var det militära inslaget som dominerade i idrottsrörelsen: grenar som ridning, fäktning, segling och gymnastik kunde anses som socialt accepterade. Det är typiskt att funktionärerna skulle uppträda i cylinder. Därigenom fick tävlingarna en värdigare prägel.

— Jag älskar henne, sade notarien.
— Hur mycket tjänar du, frågade den gamle. — Tolvhundra kronor visserligen, men vi älska varann, Farbror...

Forts. å sid. 23

Svartsoppa på grisrygg och grytdopp på tunnbröd

DÅ VÅRA urgermanska ättfäder övergått till en blidare troslära utbytte de vintersolståndets firande mot högtidlighållandet av julen. Vår stumme broder Sus, dvs. grisen, hade en maktpåliggande roll vid juletid och för övrigt hela året om. Betecknande nog och inte utan en på sitt sätt ädel harm kväder Björn åt den i hans tycke något väl pjåskige Fritiof:

Vad vill du? Ha vi ej i överflöd
det gula fläsk och det bruna mjöd?

Frejs helstekta galt, som förekom hos kung Ring i Ringerige, lyser väl numera helt med sin frånvaro, men julgris och julsinka är alltjämt inte bara hävdvunna begrepp utan också påtagliga verkligheter. Det märker

Gröt åt tomtar, vättar och mystiska varelser är gammal julsed.

Om gamla tiders julmat i Sverige av STURE WAHLSTRÖM

man inte minst vid bläddrandet i moderns kokböcker.

I sina "Hågkomster från ungdomen" skildrar värmlänningen Henrik Lilje-

björn en jul på släkten Geijers Ransäter. Redan halv sex på juldagsmorgonen (sedan man en god stund tidigare intagit kaffe på sängen) stod uppdukad en frukost, där "de allra mustigaste rätter serverades, såsom grynkorn, grisstek, revbensspjäll, potatis och kålrötter med flera slags korv, samt tårta och därefter glödgat vin, som verkligen även var av nöden på all denna traktering".

Emellertid börjar ju "blotet" på julaftonen. Enligt Lovéns standardverk "Folklivet i Skytts härad" bestod den skånska julaftonsmaten i denna trakt alltid av "grisstek, lutfisk, gröt, gåsstek och kakor". Mycket kunde man undvara — "men inte dessa fem ting". Med kakor menades i första hand klenäter eller "klenor".

På tal om lutfisk så serverades denna i Skåne förr alltid med senapssås, och den traditionen står sig i stort sett än i dag. I Stockholm och längre norrut kan man däremot näppeligen tänka sig lutfisk serverad annat än med vit sås, kryddpeppar och salt, eller eventuellt med rört smör.

Naturligtvis har det i Skåne och de andra sydliga landskapen heller aldrig saknats ål i olika former på julbordet. Vidare hör förstås kålen, gröten, leverkorven och grovsenapen till de oundgängliga godsakerna.

För länge sedan — ja, redan på Linnés tid — äts ofta risgrynsgroten med sötat öl istället för mjölk.

För juldagsmiddagen var det högst olika skick och bruk i olika socknar och samhällen. Överallt dominerade dock skinkan. Kall skinka med vita eller bruna bönor omtalas från Öster-

... nykalvade kor bjöds på kaffekask och brännvin.

len. I Trelleborgstrakten ville man gärna ha tuppstek. Åt Lundahållet till hade man grönkål som "suesmad" efter syltan och den övriga julmaten. I norra Skåne bjöds på en del ställen ett slags svartsoppa, kokt på grisryggen. Den var mäktig av fläskspad, blod och grönsaker och brukade kokas redan under slakttiden, varefter den förvarades kallt i krukor med "flottbotten" (fettkaka) över. Först på julaftonen spädde den ut med grönsaksspad, rötter m. m.

Över hela landet har lutfisken varit populär sedan långliga tider. Det påstås att det egentligen bara är gotlänningarna som mer eller mindre brustit i entusiasm. Norrlänningarna däremot har namn om sig att vara de verkliga lutfiskälskarna, och allra bäst lär de gilla sejen och bärnfisken.

Norr om Dalälven var f. ö. julmaten förr i tiden väsentligt annorlunda än söderöver. Gröt och fisk åt man förstås, men skinka och revbensspjäll i traditionell form var mindre vanliga. Däremot gjordes väldiga fläskkok, "grisgrytor". Skinkbitar, läggjar, kotletrader, filéer osv. kokades rätt och slätt och serverades med potatis och vitkål. För övrigt doppades det i gryta med tunnbröd och vörtlimpa, och flera gånger under jul- och nyårshelgen åts det blodpalt eller "kams". Populär julmat var även fruktsoppor och dito krämer, och till julbaket hörde obligatoriskt saffransbröd, ojäst tunnbröd och s. k. gorån.

Väster- och norrböttingarna skulle förstås ha sin pitepalt och sina renkok. Även renben och renlever hörde julbordet till, liksom ett slags köttbul-lar, gjorda av grovhackat nötkött och späck.

Både i Sverige och Finland, samt i de gamla svenskygderna i Balticum, skulle man på julaftonen ge kreaturen i stall och ladugård bröd, öl och salt — nykalvade kor hände det till och

med att man bjöd på brännvin eller kaffekask.

I Mellansverige och flera av de södra landskapen var det också sed att sätta ut gröt åt tomtar, vättar och andra mystiska varelser, som det ansågs lämpligt att hålla sig väl med under det kommande året.

På en del håll i Dalarna och Härjedalen skulle tomten även ha får- eller getkött samt gammelost.

Julbröd av alla de slag var också tomtemat. Ibland hände det även att bröd offrades åt vittror, näckar och myrandar.

De ännu förekommande julkusarna (julbröden), formade som solar, kors, tappar osv., har förresten en lång och

fascinerande historia. Vi föreställer oss gärna att brödens form ursprungligen endast var naiva och valhanta försök till dekorativ gestaltning så där i största allmänhet, men så var det inte alls, försäkrar oss trägna forskare. Bröden var kors- och solsymboler och bakades för att blidka gudarna.

Numera är man tyvärr barbarisk nog att gluffa i sig julkusar även före advent och långt efter tjugondag Knut. Förr var de i stor utsträckning endast skådebröd, som skulle ligga på bordet under hela julhelgen. Sedan gömdes de i sädesbingen för att bringa utsädet sin välsignelse, och då på våren plögen och harven sattes i jorden, utdelades de åt körkarl och dragare.

... och efter all julmaten

blir det utdelning av mystiska paket till hela familjen. Man kan väl våga tippa att en husmor av idag vet mycket mer om kosthållning, mera ändamålsenlig för hälsan och kroppen, än forna tiders atleter inom kokosten.

SOMMARSAGA

EMELLANÅT MÅSTE han sluta ögonen några ögonblick. Det kändes som om bryggan höll på att flyta ut i sjön med honom. Dessutom fick han ont i ögonen av att sitta och stirra på korken och av solglittret på vattenytan. Än hade han inte fått ett enda napp fast han suttit med metspöet i hand i ett par timmar. Solen gassade hett från den klara himmeln och sjön låg alldeles spegelblank. Korken rörde sig inte.

Han hade länge suttit och tänkt att han skulle gå hem igen. Men det hade inte blivit av. Han hade inte kommit sig för av lojhet. Maskarna han agnat med hade blivit vattniga och han hade bytt ett par gånger för att de skulle se mera aptitliga ut. Men det hade inte hjälpt. Korken hade guppat lika stillsamt, söndagsstillsamt som förut.

◇

Just som han lyfte upp metreven för att gå hem hörde han ljudet av rasslande cykelhjul uppe på vägen en bit från bryggan. Han vred på huvudet och såg att det var Eva. Han fick en smula hjärtklappning vid åsynen av henne och skyndade sig att fånga in

metreven med den lediga handen... Han hörde att hon kastade cykeln ifrån sig uppe vid vägen och kom springande ner till honom.

— Har du fått något napp...? Åh, får jag låna ditt metspö en stund...?

— Nä, sa han lite vresigt. Det är ingen idé. Det finns ingen fisk i sjön nu — de har gått hem för att sova middag...

Han försökte skämta, men hans leende var osäkert. Det skalv lite i mungiporna. Men hon la inte märke till det i sin iver:

— Åh, får jag — bara en liten stund... Jag slår vad med dej att jag får ett napp...

Hennes röst var bedjande, lite smeksam, och han visste att han inte kunde stå emot hennes önskningar. Men han envisades i alla fall lite:

— Du får ingenting. Jag har suttit här ett par timmar utan napp. Jag vet inte vart fisken tagit vägen...!

Han vågade inte se på henne när han talade. Stod bara stilla med metspöet i ena handen och metreven i den andra. Som om han stelnat till i den ställningen.

Jag slår i alla fall vad, sa hon. Och hon tog metspöet ifrån honom. Han

släppte det som om han med ens blivit kraftlös i armen, i handen.

— Sätt på en mask, bad hon. Det kan jag inte...

Maskburken stod i närheten av honom. Han böjde sig ner och sökte upp en mask i lämplig storlek. Fick tag i en och krängde den på korken. Låtsades inte se Eva, men kände hennes närhet inom sig. När masken kommit på svängde hon med metspöet och kastade ut den. Den sjönk sakta. De kunde se den i det klara vattnet. Den dalade långsamt nedåt och försvann till sist. Reven syntes bara en bit från korken och nedåt. Eva satte sig ner på bryggan med benen dinglande utanför. Sandalerna hon hade på fötterna höll på att doppa i vattnet.

◇

Eva var femton år, ett år äldre än han själv. Hon hade alltid haft en förunderlig dragningskraft på honom. Han visste inte varför. Han ville det inte och försökte ofta göra sig fri från den. Men han hade inte kunnat det. Det var likadant varje gång hon kom i närheten av honom. Han hade aldrig kunnat hävda sig inför henne. Det blev alltid som hon ville. Likgiltigt om det var i skolan eller hemma. Det hade irriterat honom — och det irriterade honom än. Efteråt.

Han kunde heller aldrig leka med henne som med de andra flickorna — skolkamraterna. Med dem kunde han leka kurragömma eller tafatt eller vad som helst. Men inte med Eva. Det var som han blev matt och kraftlös i kroppen i hennes närhet.

— Se — se...!

Han tittade hastigt ut mot korken. Den gjorde ett par djupa gupp, drogs ner i vattnet. Eva drog upp reven och svängde metspöet in över bryggan.

— Vad sa jag, sa hon med triumf i rösten. Sa jag inte att det skulle bli ett napp...? Åh, ta bort fisken är du bussig...

Han tog tag i reven och gjorde loss fisken:

— Bara en braxenpanka, sa han för att säga något.

— Det var i alla fall napp, sa hon.

Han räckte henne fisken, hon tog den, höll den en stund i handen. Därpå kastade hon den med en plums tillbaka i sjön:

— Ingenting att ha, sa hon. Den kan gott växa sig större. Jag ville bara ha ett napp...

Hon hade rest sig hastigt upp och stod bredvid honom. Han snodde met-

reven runt spöet och märkte att han blev osäker av hennes närhet.

— Ska du åka hem nu? undrade hon.

— Ja, jag är trött på att sitta här mera idag. Får ont i huvudet av solskenet.

— Då får vi sällskap en bit...

Hon vände sig om och gick upp mot sin cykel. Han såg efter henne, ett snabbt lite skyggt ögonkast, när han med metspöet i ena handen gick bort till sin cykel som han ställt mot ett träd vid bryggan. Hon stod med ena foten på pedalen och väntade på honom uppe på vägen. När han ledde sin cykel uppför den lilla slänten skramlade framstänkskärmen när hjulen hoppade över ett par småstenar. Stänkskärmen hade varit loss länge och han hade tänkt han skulle fästa den. Det hade bara aldrig blivit av. Högt sa han nu:

— Jag måste fästa skruven. Den har lossnat. Det är därför stänkskärmen skramlar...

Sedan tyckte han det var idiotiskt att upplysa henne om den saken. Det var ju självfallet att skruven var loss. Det var bara det att han skulle säga något. Han hade tyckt att han måste säga något.

När han hunnit upp med sin cykel till vägen började Eva åka. Han svängde ena benet över sadeln och åkte efter. Eva inväntade honom och vinglade till med framhjulet för att kunna hålla balansen.

— Skynda dej nu lite...! ropade hon. Och han måste trampa på för att hinna upp henne.

De hade en bit att åka innan de skildes... När de hunnit fram till huset Evas föräldrar bodde i hoppade hon av framför grinden och ropade:

— Hej då — vi ses senare...!

— Ja, svarade han. Det gör vi nog...

Och han hoppades att de aldrig sågs mera.

Lättad trampade han vidare och ökade omedvetet farten. Han reste sig upp och stod på pedalerna för att få ökad kraft. Det såg ut som om han flydde från henne. Så tyckte han det var dumt, det också, och satte sig ner på sadeln igen och åkte vidare i vanlig cykeltakt.

Modern stod och väntade på honom när han kom hem:

— Det var bra att du äntligen kom hem, sa hon. Du ska åka ner till kon-

Än hade han inte fått ett enda napp, fast han suttit med metspöet i hand i flera timmar.

ditoriet och köpa lite wienerbröd till eftermiddagskaffet. Jag glömde alldeles bort det i går.

Han ställde ifrån sig metspöet mot väggen och tog emot slanten modern räckte honom.

— Ska jag nu dit också. Vi kan väl vara utan wienerbröd en enda söndag...!

— Bråka inte nu, sa modern. Åk ner nu innan de tar slut...

Hon gick in och stängde dörren om sig. Han hade inget val. Fadern var hemma och det var bäst att lyda. Han hoppade på cykeln igen och åkte ner mot samhället. Framstänkskärmen skramlade som förut i vägguppen. Jag

ska komma ihåg att fästa skruven, tänkte han. Förresten kan jag lika gärna åka ner och köpa wienerbröd som sitta hemma och se på väggarna. Mamma läser bara i tidningar och lägger patiens och pappa läser tidningar eller ligger och sover med en tidning över huvudet. Alla söndagar var trista. Att de aldrig kunde ut och resa. De talade bara om det ibland. Men när söndagen kom blev det inget av...

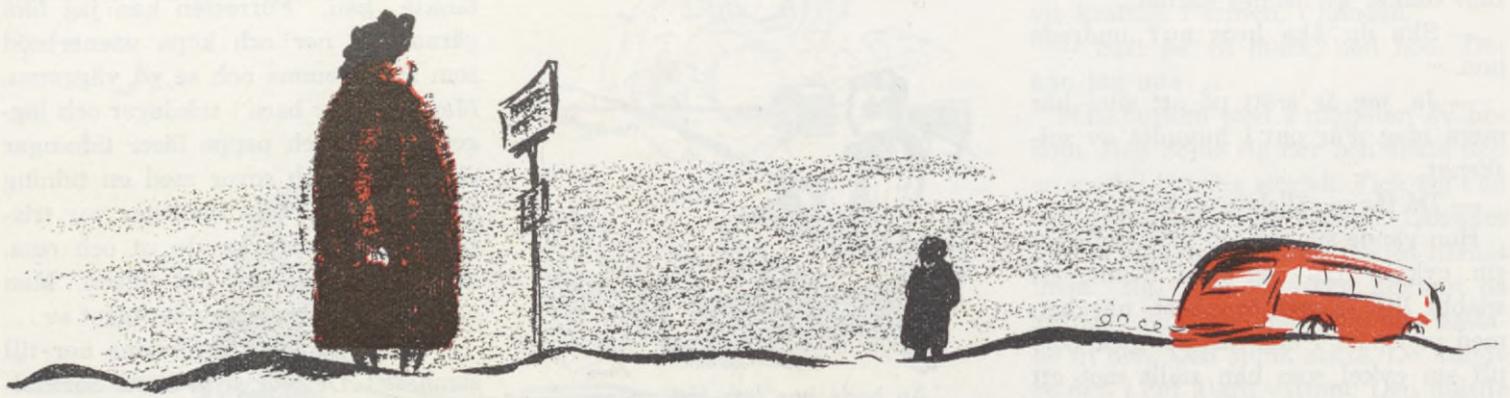
Det var en lång utförlöpa ner till samhället. Det var sista biten. Samhället låg nere i en dalgång. Han kunde åka frihjul ända fram till konditoriet. Det var nästan som att åka motorcykel. Han slapp att trampa. Bara bromsa till lite ibland. När han var yngre hade han haft en pappbit fäst vid framhjulet. Det hade smattrat som en motorcykel när han kom åkande. Men så hade han tyckt det var barnsligt med pappbiten och plockat bort den igen. Det var Eva som sagt åt honom att ta bort den. Så hade han gjort det.

Han gick in och köpte wienerbröden och när han kom ut på verandan med påsen i ena handen stod Eva utanför. Hon stod grensle över sin cykel, med ena foten på pedalen, färdig till start. Det spratt till i honom igen, i hjärtat. Han gick de få trappstegen ned från verandan.

Forts. å sid. 20

Han sökte upp en mask i lämplig storlek, maskade på kroken... låtsade inte se Eva, men kände hennes närhet inom sig...

Edvin Lund får julfrämmande

DET VAR INTE så med Edvin Lund att han skaffade sej bekymmer i onödan, inte ens i jultider — att vila ut och koppla av från fabriksarbetet framme i Köpingen var bra nog för honom, när det var helg: vad därutöver var, ja, det var överloppsgärningar, menade han. Sofflocket var av betydelse, när man kom åt, var hans filosofi, och han var inte speciellt lagd åt julgrans- och julpynthållet — så där allmänt sett.

Men i år var tydligen saker och ting något annorlunda. Och när julafton var inne så förstod man ju lite till mans var skon klämde, som man uttryckte sej.

Ja ja, Edvin Lund var således inte den som var den, när allt kom till kritan, menade man. I de lugnaste vattnen...

Det började med att han kom in i byaffärn, uppsträckt och elegant som aldrig tillförne, i ny överrock och med hatt på skallen, precis som en herreman från Staden.

— Har det komme nåt brev? sa han.

Jo, det hade det. Och när han nu i alla fall var här så tyckte han att han kunde passa på att handla lite julgrejs, som han sa — lite gotter och en del att hänga i gran och...

— Va? sa handlarn och bara gapade.

— Edvin Lund har väl inte gått och blivit skral på nåt vis? viskade någon till någon.

— Mja, sa någon tveksamt till någon annan. Mja?

— Mja? blev svaret.

— Så ska jag be att få en julgransfot, sa Edvin Lund, och rodnade nog

Novell av
SVEN O. BERGKVIST

Teckningar av
SVEN BJÖRNSSON

en aning där han stod, liten och tjock som vanligt, men ändå så olik sej. En rejäl en, fortsatte han. Som man kan tömma vatten i.

— Herre min Skapare! sa handlarn rent ut och tog åt mösskärmen som om han var rädd att han höll på att mista den i villervallan. Herre min Skapare, jag känner rakt inte igen dej, Edvin... men här har vi en fot med kvalitet.

— Den tar vi, sa länsman, sa Edvin Lund.

Och log. Och betalade. Och gick.

Och log gjorde han också dan därpå, dan före julafton, när han tog yxan och drog till skogs... och var det nu inte så att det alldeles hade barkat utför med Edvin Lund? För en vanlig, normal människa gick väl inte och tog julgran, iklädd blåbyxor och stövlar, bästkavaj och finhatt?

— Det kan väl aldrig va så att det ligger nåt fruntimmer bakom? frågade man sej i affärn.

— Jo, varför skulle han annars få brev jämt och ständigt? sa någon.

— Den där Edvin! sa en annan. Och här har vi trott... men i de lugnaste vattnen!

— Det var en rackare, sa någon. Efter alla dessa år slår han till!

— Det är väl inte så konstigt att han vill ha hushållerska, menade någon.

— Mja, sa ytterligare en. Är det så att Edvin Lund ger sej åv och tar julgran i den där klädseln så ligger det nog allvarligare till...

Och det var inte maken till julgran han tagit heller, kom det fram efteråt — det var de som hade sett den, och de hade märkliga saker att berätta: granen var inte bara stor och yvig som ett halvt hus, nej, den var perfekt och väl avmätt i varje gren! Någon hade gått i Edvin Lunds fotspår när han tagit den — och visste berätta hur många han hade kasserat, tio-femton-tjugo stycken.

— Det måtte va nåt herrskapsfruntimmer han fått hopet med, trodde handlarn och vände mösskärmen bak och fram i den allmänna förvåningen.

— Han lär ska ha fått tag i henne per annons, visste någon.

— Hon är visst skådespelerska, visste en annan.

— Herre min Skapare! sa handlarn och skilde knappt på risgryn och grovsnus vid det här laget.

Men Edvin Lund, han bara log och pyntade och var hemlighetsfull... och de som tittat in till honom i något ärende kunde tala om att han kapade och grejade med julgranen och satte dit nya kvistar och tog bort kvistar så att det stod härliga till. Och däremellan stod han på huvudet i skurhinken och klev på stegar och dammade taket så att ingen sett på maken.

— Hon måtte va en stor skådespe-
lerska, den där människan, sa någon.

— Hon lär ska va grevinna, visste
någon.

— Hjälp! skrek handlarn och tap-
pade ett tiokiloslod på foten.

— Nästa gång blir det väl din tur,
sa någon skämtsamt till handlarn. För
är det nån som ska behöva nån så är
det väl du...

— Oj, klagade handlarn.

◇

Hela byn blev som uppochnedvänd,
men Edvin Lund, han pyntade leende
vidare. Och när han kom in i affärn
blev det alldeles tyst och man såg på
honom som man ser på ett märkligt
fenomen här i världen, ja, som när
man möter en storgubbe ifrån Huvud-
staden.

— Sylta, sa Edvin Lund och kunde
knappst stå stilla i storstövlarna.

— Hm, sylta var det, sa handlarn
bugande som hade han plötsligt fått
fabrikdisponenten som kund.

— Socker, bit och strö, sa Edvin
Lund och rätade till finhatten.

— Hm, socker, sa handlarn och fick
ner ett paket vetemjöl från hyllan...
och det fick väl gå för sej, menade väl
Edvin Lund, för han kom inte med
några invändningar.

Och han gick vidare på listan.

— Allt ska va av bästa kvalitet, till-
lade han då och då.

— Hm, sa handlarn och tog åt ro-
setten som han bar dagen till ära.

— Det här går aldrig väl, sa någon.

— Bara hon inte luren och dran vid
näsan, när hon kommer, sa en annan.

— Äh, sa en tredje. Han är ju gamle
karn...

— Kan vi inte göra nåt för han?
frågade en fjärde oroligt.

Men Edvin Lund, han handlade fär-
digt och lastade på sej och gick lugnt
sin väg.

◇

Och så blev det då julafton och spän-
ningen stegrade sej till det yttersta.
Hon skulle komma med middagsbus-
sen, visste någon berätta — och frågan
var väl rent av om hon inte var av
kunglig ätt och pratade utrikiska
språk som ingenting!

Man såg inte Edvin Lund på hela
dagen — men någon timme innan bus-
sen kom steg han ut på landsvägen,
och sedan vankade han fram och till-
baka i sin nya överrock som en osalig
ande, fast hatten hade han visst glömt

Och när han kom in i affären blev det alldeles tyst och man
såg på honom som när man möter en storgubbe ifrån Huvudstaden.

att ta på sej i hastigheten: han hade
den gamla pälsmössan som han bar
till vardags.

Någon menade att man kanske skul-
le gå ut och påpeka den saken för ho-
nom, för nu var hans angelägenhet he-
la byns angelägenhet...

— Äh, sa någon. Han får väl klara
sej själv.

— Ja, Edvin Lund är inte den som
är den, sa en annan. Tänk, i alla fall!

— Hm, sa handlarn och visste inte
alls till sej nu. Oj, oj, sa han uppskär-
rat.

Och hela byn väntade nu på den
tjusiga damen...

Och äntligen kom bussen!

...granen var inte bara stor
och yvig, nej, den var perfekt
och väl avmätt i varje gren!

Jo, det var en dam som steg av —
men den rätta, hon hade visst stigit
av för tidigt eller åkt för långt eller
kommit för sent till bussen?

Eller...

Man höll nu andan av spänning!

◇

Damen stod där hon stod, stor, kraf-
tig, men ändå liksom försvunnen i sin
väldiga päls. Hon vände sin böjda näsa
hit och dit, fundersamt och liksom
vädrande. Det gnistrade av smycken
vid hennes öron. Hon trampade djupa-
re och djupare i snön: den nådde snart
högt ovanför de fina skorna, ja, en bit
upp kring silkesstrumporna. Hon såg
hit och dit, men liksom utan att se nå-
gon. Edvin Lund stod också där han
stod, liten, förbryllad, förstummad.
Plötsligt var det som om den stora da-
men fick syn på honom — och hon
gick fram till honom och sa något.

Och lite senare gick de sida vid sida
bort mot hans stuga.

Det var länge tyst i affärn.

— Hm, sa så handlarn — lite lättad.

— Jaså, sa någon. Ja ja. Jo jo.

— Inom filmen kan hon väl ändå
inte vara? sa en. En sån där... sån
där julgran.

◇

Och så blev hon sedan alltid kallad
i byn, Ida Karlsson. Eller Ida Lund,
som namnet blev så småningom... så
småningom när hon på allvar blev en
av dem i byn. Och när allting blev som
vanligt igen...

■ SOMMARSAGA

Fort. fr. sid. 17

— Jag såg när du åkte, ropade Eva mot honom.

Han tog sin cykel och ledde den fram till vägen.

— Mmmm, sa han.

— Ska du åka hem nu? sa Eva.

— Vart annars? sa han.

De följdes åt på återvägen. Kakpåsen dinglade från styrstången där han höll den med ena handen. De trampade en bit uppåt den långa liden. Så hoppade Eva av sin cykel:

— Puuhhh — — jag orkar inte trampa ett steg längre, utbrast hon.

Han hörde att det var en uppmaning även åt honom att stiga av cykeln. De fortsatte gående uppför liden släpande på sina cyklar.

— Vad har du i påsen? sa Eva.

— Kakor.

— Det förstår jag nog, sa hon. Att det inte är en fåtölj till exempel...!

Han kände sig lite generad.

— Det är wienerbröd, sa han lamt.

— Mmmm, sa hon, ointresserat.

◇

Det blev en lång paus medan de knogade uppåt backen. Solen gassade och Eva upptäckte plötsligt en bänk utanför en häck:

— Här ska jag vila en stund. Jag orkar inte ta ett steg till just nu...!

Hon nästan halvsprang fram till häcken där hon ställde cykeln innan hon sjönk ner på bänken. Hon drog flämtande efter andan, en nästan uppgivande suck, och tog tag i klänningslinningen som för att släppa in lite svalkande luft innanför.

— Sätt dej och vila ett tag, Kurt, sa hon.

Hon klappade med ena handen bredvid sig på bänken. Han ställde sin cykel över hennes och gick lite motvilligt fram till bänken. Han satte sig ett stycke från henne.

— Dom väntar där hemma på kakorna, sa han.

— Pytt, sa Eva. Dom kan väl vänta i fem minuter till. Är du rädd för din pappa...?!

Nää, sa han. Men han var inte säker på att han inte var det.

— Då så...!

Det blev en kort paus igen.

— Ska du inte bjuda på ett wienerbröd, undrade Eva plötsligt.

Han kastade en snabb lite förvånad blick på henne. Hon glittrade med ögo-

nen mot honom, och han måste vända bort blicken igen. Kände sig med ens besynnerligt matt. Skakis invärtes. Blev alldeles torr i munnen.

— Det är inte — — de är inte mina kakor, sa han.

— Tror du att dom räknar dom när du kommer hem? undrade hon.

— Nej, det förstås. Men — —

— Äh, får jag ett wienerbröd, bad hon.

— Det tjänade ingenting till, tänkte han vagt och öppnade mekaniskt påsen. Eva stack ner ena handen och fiskade upp en kaka. Hon bet glupskt av en tugga. Han tittade på henne i smyg. Hon hade en tunn sommarklänning på sig, bröstet hävde och sänkte sig rytmiskt när hon andades. Han blev som fascinerad av att iaktta den rörelsen. Och av att se hennes vita tänder bita tuggor ur wienerbrödet och mala sönder tuggorna...

Hon låtsades inte se att han iakttog henne. Hon log bara lite inåtvänt för sig själv. Han märkte det inte ens.

När hon svalt sista tuggan och rensat tänderna från resterna med tungspetsen sa hon plötsligt och överraskande:

— Se så vackra blommor...!

Hon nickade mot trädgården innanför häcken. Han vred på huvudet och tittade dit in. Häcken omgav ett hus med en liten trädgård fram till. Det växte lite blommor i rabatterna här och var. De intresserade honom inte särskilt.

— Ja, sa han bara och satte sig rätt på bänken igen.

— Ska du plocka några till mej?, sa hon. Bara ett par tre stycken.

— Nej, sa han och blev förskräckt över hennes önskan. Innerst inne visste han att den ändå skulle bli uppfylld. Det var det som förskräckte honom.

— Nej, det kan jag inte, sa han, men var torr i munnen.

— Det är ingen hemma, sa hon lugnt. Och han förundrades hur hon kunde vara så lugn. Det är ingen hemma, du kan plocka utan risk...

◇

Han satt stilla och tittade rakt ner i väggruset. Kände att tungan klubbade i munnen. Hon tog kakpåsen varligt från honom. Tog den milt med små ryck, lirkade den ur handen på honom.

— Skynda dej innan nån kommer hem...! För du är väl inte rädd...?

Han kastade en förstulen blick mot fönstren som vette mot vägen. Det var

tyst och stilla. Livlöst. Kanske ingen var hemma.

Som en automatisk docka reste han sig upp. Men han märkte att han skalv i knäveckan, att det kittlade i magen när han gick fram till grinden. Han öppnade den försiktigt för att undvika gnissel och tassade in i trädgården. Han stannade till och drog efter andan i en sekund, kastade en ny forskande blick mot fönstren innan han tog ett par snabba steg mot närmaste rabatt. Eva såg på honom från bänken genom en springa i häcken.

— Ta lite blandat, visade hon. Ta en här och en där...

När han var på väg till nästa rabatt hörde han plötsligt hastiga steg bakom knuten och hjärtat for upp i halsgropen på honom. Han greps av panik och kastade de avbrutna blomsterna på marken. Som om han stelnat till i en stenstod förblev han orörlig när en ung man på så där arton år uppenbarade sig vid husknuten. Den unge mannen var full av finnar i ansiktet. Kurt såg förlamad på dem.

— Du var en snygg gosse som stjal andras blommor, röt den unge mannen. Och mitt på dagen också, det var det fräckaste — —...! Ge dej av innan du får på käften — —...!

Han viftade till med ena handen i luften och Kurt rusade bort till grinden. Han högg kakpåsen och tog snabbt sin cykel:

— Skynda dej Eva. Det är folk hemma, sa han hastigt.

Han skyndade vidare. Efter en stund när han kommit en bra bit uppåt liden stannade han för att invänta Eva. Till sin häpnad såg han att hon satt kvar på bänken. Framför henne stod den unge finnige mannen. I handen höll han de avplockade blomsterna. Kurt hörde honom säga:

— Var det fröken som skulle ha dom. Jasså, visst får ni dom om ni vill ha dom...

Eva fnissade roat och tog emot blomsterna. Den unge finnige mannen slog sig ner bredvid henne på bänken.

Kurt tog ett fastare tag i styrstången. Uppe på krönet satte han sig upp och åkte. Eva fick blomsterna ändå. Hon får alltid som hon vill, tänkte han matt.

Framstänkskärmen skramlade i vägguppen. Jag ska fästa skruven när jag kommer hem. Han var ännu lite förvirrad: Jag måste komma ihåg att fästa skruven. Så snart jag kommer hem ska jag fästa den. Jag måste komma ihåg det nu...

Årskalender

På vår stålsko pilsnabbt far vi
 rinken runt i Januari.
 Och i tävling priser tar vi
 ända in i Februari.
 Åka skidor är bevars
 daglig sport för oss i Mars.
 Andra don får vi ta till
 i den ljusnande April.
 Och med håret friskt på svaj
 cyklar vi oss in i Maj.
 Runda fågelbon med dun i
 hittar vi varstans i Juni.
 Med kanoten har vi kul i
 hela solskensheta Juli.
 Och vi tar en härlig dust i
 böljan blå i Augusti.
 Men som britten sa: remember.
 Hösten nalkas i September.
 Klara lampors varma glober
 lyser oss i grå Oktober.
 Och från tidigt i November
 drömmer vi oss till December
 och den kväll då Julen träder
 in till oss i tomtkläder.

Helmer Grundström

Björnsön

Negern

En högst sannolik
berättelse ur levande livet
vid ett vägbygge
i Nordanskog

av ERIK NYHLÉN

Teckningar i fri översättning
utförda av GUNNAR PERSSON

V I SOM BYGGDE väg uppe vid Stormyråsen var främlingar i bygden och väckte därför en smula uppmärksamhet. Kvinnorna som mer eller mindre hemligt älskar alla främlingar, ägnade oss sin gunst. Männen, som av uråldrig instinkt ser en fara i varje främling, var inte särdeles vänliga.

Nu var det inte om detta som den här historien ska handla. Den ska i stället handla om vännen Tom, som i ännu högre grad än vi andra väckte uppmärksamhet. Vännen Tom liknade ingen av oss och inte heller någon av de andra människorna som bodde i den bygden. Vännen Tom var alldeles kolsvart och dessutom talade han ett besynnerligt språk.

En dag när jag hade varit nere i samhället för att handla och befann mig på hemväg blev jag angripen av en stor, ful och ilsken hund. Den var stor som en kalv och dess huvud bestod till större delen av ett nästan halvmeterstort gap och ett par äggstora, ilsket röda ögon. Jag försökte fly men hade inte sprungit många steg innan jag kände en häftig smärta i ena benet. Jag föll omkull och hunden gav upp ett segerskall. Jag var övertygad om att mitt liv endast räknade sekunder när hunden plötsligt släppte mig och tjutande gav sig iväg upp mot skogen. När jag tittade upp möttes mina

ögon av en helsvart, halvnaken människas som med en stor påk slog efter vildjuret. Sedan han fått in några fullträffar på hunden kapitulerade den och sprang ynkligt gnällande upp mot skogen.

Svarta människor var som sagt inte vanliga i den här trakten och det var kanske inte underligt om jag blev en aning förvånad. Tveksamt reste jag mig och haltade fram till min räddare. "Stor hund göra mycket illa", sa han på sin brutna svenska.

Jag bjöd honom med mig till väg-arbetarlägret, där mina kamrater inte heller riktigt trodde sina ögon. Vi fick reda på att han var yngste sonen till den sextionde hustrun till en kung på Guldkusten, att han hade 32 syskon och därför på grund av ovisshet om tronföljden gett sig iväg till sjöss. Han hade tidigare arbetat på ett par svenska båtar och då lärt sig något svenska, men senast hade han varit på en amerikansk båt. Därifrån hade han rymt. "Vita amerikanska män inte tycka om svarta", sa han som förklaring. Nu var han rädd för att bli tagen av polisen och återförd till båten.

Vi frågade vägmästaren om han hade ett jobb åt Tom, men denne vågade inte anställa honom. Då anställde vi honom i stället som kock, en sådan

hade vi länge saknat. Hans svarta ansikte lyste av glädje när vi meddelade honom vårt beslut. Visserligen blev vi en aning ängsliga när han talade om att han under sin vecka i skogen funnit att kråkor, ekorrar, katter och till och med maskar och myror var utsökta läckerheter, men han lugnade oss med att lova att i så stor utsträckning som möjligt hålla sig till de svenska maträtterna. Det visade sig också snart att Tom var en kokkonstens mästare, även den enklaste mat som saltströmming eller amerikanskt fläsk kunde han genom några enkla trollkonster förvandla till de mest utsökta delikatesser.

Tom var inte bara en matkonstnär, han var också atlet. Stenblock som vi måste vara minst två man för att lyfta var i hans händer fjäderlätta. De gamla tricken att räta ut hästskor och riva av de tjocka Ahlén & Holm-katalogerna på tvären klarade han med glans. Han berättade att han en tid varit anställd som världens starkaste man vid ett amerikanskt nöjesfält.

Nere i samhället vågade Tom inte visa sig. När vi gick dit för att roa oss tog han fram sin djungeltrumma, ett kalvskinn över en kexburk, och talade med släkten. "Själens fara hälsa på Afrika", sa han och log med hela ansiktet. Ibland gick han ut i skogen med trumman och vi hörde trummandet eka mellan bergen långt bortifrån. En gång hände det sig att ett par bärplockande kvinnor hörde trumman och lät sig lockas av dess ljud. De trodde inte sina ögon då de i en glänta upptäckte en halvnaken neger som energiskt bearbetade en trumma. När de efter en brådstörtad flykt vettskrämda kom ner till vår förläggning förklarade vi för dem att däruppe mellan bergen bodde en bortglömd rest av de svarta lapparna, som en gång hört till landets urbefolkning.

Att de inte helt och hållet trodde på våra uppgifter fick vi snart erfaras. Efter ett par dagar fick vi besök av den store detektiven Yngve Bjelkenhed vid köpingens poliskår, som undrade om vi dolde en mystisk utlänning med oreglementsenslig hudfärg. Vårt rapportsystem hade denna gång fungerat mycket väl. Tom hade sprungit ut i skogen och ingen av oss kunde påminna sig att någonsin ha sett en utlänning med oreglementsenslig hudfärg. Den store detektiven gick bedrövad bort.

Vi levde nu i lugn och ro ända fram till hösten, då vi läste på en affisch att Starke Arvid, världens starkaste man, skulle uppträda i godtemplarhuset nere i samhället. Han kunde räta ut hästskor, riva av kataloger och lyfta en plank; dessutom kunde fem man rada upp sig på en plank som var lagd över hans bröst. Etthundra kronor utlovades till den som kunde göra samma saker. Tom var mycket obenägen att följa med oss ner till samhället, och ännu mindre lust hade han att inför publik göra det som Starke Arvid hade gjort, men vi övertalade honom.

Många människor var församlade. Redan från början väckte Tom genom sitt utseende stor uppmärksamhet. När han sedan utförde alla Starke Arvids konststycken och dessutom några till fanns det inga gränser för publikens entusiasm.

Starke Arvid var en god förlorare. Utöver hundralappen bjöd han Tom och hela gänget på stärkande drycker.

◇

Efter några dagar kom den store dektiven i sällskap med ett par man ur köpingens poliskår och hämtade Tom. Vi hade rått honom att gömma sig i skogen, men han ville inte längre. Han fruktade för den svenska vintern, som är något annorlunda än de vintrar som han hade vant sig vid. Tom fördes bort, och vi var mycket bedrövade.

I flera dagar saknade vi vännen med det glada skrattet och den goda maten, men på lördagen när vi var på väg till samhället hörde vi ett vrål inifrån skogen och plötsligt, som vuxen ur marken, stod Tom framför oss. I handen

Tom var en kokkonstens mästare... även den enklaste mat blev utsökta delikatesser.

hade han gallret från municipets polisarrest.

"Jag inte kunna sitta länge i trångt rum. Jag inte villa stjäla galler. Ni kanske lämna tillbaka."

Vi omfamnade honom och lovade att vid ett lämpligt tillfälle lämna tillbaka gallret.

Han stannade en vecka, sedan tog han avsked.

"Jag stanna ni få besvär med polis. Snart vinter komma, den vara mycket kall. Jag gå till stan, där kanske finnas båt."

Med trumman bunden på magen och med en ränsel på ryggen försvann han mellan träden. Ett par timmar efteråt hörde vi hans avskedshälsning, trumtrum-trumerium, eka mellan bergen.

En tid efteråt kom ett vykort med utländskt frimärke: "Jag få båt i stan. Må bra. Tack. Tom."

...han var inte bara en matkonstnär, utan också en atlet i vars händer stenblock och andra saker var fjäderlätta.

■ ETT SVUNNET...

Forts. fr. sid. 13

— Det rör mig inte; tolvhundra är för litet. — Ja, och så har jag extra, men Louise känner mitt hjärta... Prata inte smörja — hur mycket har du extra?"

Replikväxlingen mellan den förälskade unge notarien och hans blivande svärfar kan man återfinna i en av Strindbergs Giftasnoveller. Attityden från den äldre är symptomatisk för äktenskapsuppfattningen i det oscariska samhället. Den så kallade bildade klassen ställde upp en oeftergivlig förutsättning för ett äktenskaps ingående: mannen måste ha en inkomst på vilken han kunde hyra en ståndsmässig bostad och försörja hustru, barn och tjänare. Inom alla samhällsklasser utom arbetarklassen var det vanligt att man höll tjänare. Den enklare medelklassen hade åtminstone en piga och stod man högre på samhällsstegen hade man två.

◇

"Sverige var inget folkhem, det var en prålig fasad, i vars fönster ett fåtal privilegierade sutto, vändande ryggen åt vad som fanns på baksidan", heter det i "Ur svenska hjärtans djup". Det var svårt att vara fattig i det oscariska samhället. Dåliga bostadsförhållanden och bristfällig hygien gav en fruktansvärd näring åt epidemier och lungsothen. Det fördes en hård kamp från hälsovårdsnämnden och andra myndigheter. De fattigas bostäder och bakgårdar var stora smittohärdar. Vid slutet av 80-talet fanns det i Stockholm omkring 50 svinhus, ett 100-tal ladugårdar och över 1.200 stall. Det betydde myriader av råttor. År 1900 startade hälsovårdsnämnden ett anfallskrig mot råttorna. Allmänheten och inte minst barnen ingick i trupperna. Det var nu som 10-öringen kom till som betalning för redovisade svansar.

Lång arbetstid, låga löner och dåliga bostäder var arbetarna i de oscariska samhället förtrogna med. Men missnöjet pyrde allt starkare och fackföreningar bildades. Socialistbusar, skällades de som kämpade för bättre förhållanden. Att utvidga rösträtten skulle vara "att dumdrigt sticka huvudet i vildjurets gap", skrev bl. a. en borgerlig skribent. När byggnadsarbetarna år 1881 strejkade och fick arbetstiden sänkt från 12 à 14 timmar till 10 timmar betraktades detta som en milstolpe i arbetarrörelsens historia.

Teckningar:

MAJKEN BANNER-WAHLGREN

Miraklet

av GUSTAF RUNE ERIKS

SÄRSKILT VAL kommer pojken ihåg en sensommarkväll från året innan, eller rättare: en händelse som inträffade då. Han var tolv år den sommaren, ett helt år hade förflutit sen tåget kört över hans ben och berövat honom fötterna.

Det var en ljum augustikväll med mognad grönska och starka, tunga dofter av hö och klöver. Skymningen tätade, solen hade försvunnit bakom de höga barrträden i väster. I luften dallrade ljuden från syrsor och kväkande grodor, och hela tiden hördes tornsvalornas klara, liksom visslande skrin.

Han satt på en filt i gräset utanför huset — med ryggen bekvämt lutad mot en trädstam — och såg upp mot tornsvalorna som kretsade över taket och över lövträdens vida, mörka kronor. I branta båglinjer och med ett

svirrande vingsus flög de tätt förbi honom när de lämnade sina bon under takteglet eller återvänder dit. De sista solstrålarna belyste fåglarna underifrån och kom dem att skimra likt brons.

Plötsligt hörde han ett främmande ljud, ett hårt metallklirrande, vibrerande men hastigt bortdöende ljud, och sen såg han en tornsvala singla till marken — slappt och dött som en kastad tygdocka. I den tätade sensomarskymningen hade fågeln flugit rakt mot telefonledningen.

Utan att riktigt veta om det skrek han till högt. På något egendomligt vis hörde han sitt eget skrik utifrån — som om det kommit från en annan människa. Samtidigt greps han av

skräck, av en häftig ångest, av en stark längtan efter modern, efter hennes närhet, hennes ömhet.

Den fallna tornsvalan låg där i gräset bara några meter från honom. Han såg hur den förgäves sökte lyfta, hur den sökte få de klena fötterna att samverka med de starka vingarna. I det ögonblicket kände han sig övertygad om att fågeln var allvarligt skadad och att den skulle dö. Det var en tornsvala som hade störtat, men på samma gång var det han själv som skadad låg där i gräset, inväntande döden. Och därför skrek han återigen — högt, utan ord.

Då kom hans far skyndande någonstans inifrån huset och frågade vad som hänt. Han ville tala om det så fort som möjligt, han försökte säga det — men han fick inte fram ett enda begripligt ord. Han kunde bara peka på tornsvalan som nu låg orörlig: en mörk fläck i det nästan lika mörka gräset.

Det var en svår stund för honom. Och allt det svåra fanns kring honom och inom honom, fast det var sommar. Han såg hur fadern gick bort till den fallna fågeln och lyfte upp den från marken. Först flaxade den lite men låg sen stilla i handen. Det var han själv som låg där i handen...

Fadern kom fram till honom och visade tornsvalan. Egentligen ville han inte se den: han fruktade på något underligt sätt att han skulle få se sig själv, skadad, döende. Men han kunde varken blunda eller vända bort blicken, han *måste* se. Och synen minns han alltjämt med etsande tydlighet — tydligare än nånting annat. Han vet att han aldrig kommer att glömma den. För sin inre syn kommer han alltid att kunna framkalla bilden av den störtade luftvarelsen som orörlig och till-

synes alldeles lugn vilade i faderns stora, ljusbruna hand.

Ja, i hans synminne är denna bild för alltid inbränd: närhelst han vill ser han den skiffersvarta fågelkroppen med de långa, spetsiga och baktill korsade vingarna, han ser det stolt höjda huvudet, den halvöppna näppen där en fångad insekt ännu dröjer kvar i den stelnade saliven. Men det är framförallt ögonen han ser. Och han vet att det är ögonen som gör att han aldrig kommer att glömma: i den mörkbruna, orädda blicken tyckte han sig läsa sanningen om tornsvalornas liv. I dess djup såg han skönheten: stigandet, fallandet, rymdens och rörelsens oändliga, svindlande frihet — ett helt annat liv än jordens och människornas.

Jordens liv saknade mening för tornsvalan, det såg han i dess blick. Han såg att den fallna fågeln inte längre ville leva då den förlorat sin frihet, sin rörelseförmåga. På jorden ville den leva lika lite som i vattnet. Den ville återvända till den fria rymden, till luften — dess rätta och enda meningsfulla element. Fick den inte det, så ville den dö. Nånting däremellan fanns inte till för den. Med klok, djärv, trotsig blick mötte tornsvalan sitt öde, den försökte inte vika undan — lugnt inväntade den sin egen död...

Fadern höll fram fågeln mot honom utan att säga nånting. Kanske förstod han att inga ord behövdes, kanske var han bara som vanligt tystlåten — vilket, var svårt att avgöra. Efter en kort stund vände han sig om, svängde handen med tornsvalan fram och tillbaka några gånger och slungade sen fågeln högt upp i luften. Den fällde genast ut sina långa vingar och flaxade häftigt med dem, sjönk sen hjälplöst mot gräset igen.

Då skrek pojken till på nytt. Och än en gång hörde han sitt eget skrik liksom utifrån. Denna gång tystnade dock skriket tvärt. Helt nära marken fick tornsvalan luft under vingarna och höjde sig snett uppåt — på snabba, susande vingar flög den rakt in i det döende solnedgångsljuset och blev till ett med de dallrande ljusstrimmorna i augustikvällens mörker.

Pojken visste genast att det som hänt var heligt. Det var ett under, ett mirakel. Han hade fått uppleva ett mirakel.

Den mörka granen...

... prydes med lysande ljus och sedan den är pyntad och färdig tar vi oss en svängom kring julbusken. Med eller utan tomteskägg — lika glada i ansiktsmasken. Som den här snälla husfrun, minst lika julgransglad som en äkta tomte.

BOKSLUT

av Nils-Eric Björsson

Herr Andersson såg ingen chans att byta sin gamla "cheva" mot en kärra av årets modell. Han finner det svårt att leva.

Fru Andersson blev utan päls och tycker att världen är en enda stor provningsplats. Ja, vi grips av misären.

Lyriska konfektbitar

KLAGAN

Vi tänkte vara hemma
som vanligt och jula i år.
Men så tog grannens och reste
till Mallorca i går.

Så nu kan man inte sitta
vid julgran och julgröt still.
— Att man aldrig får göra
det som man helst av allt vill!

FOLKHEMSKT

— Skulle du vilja köpa
en äldre Amelin?
frågade jag en kompis.
Den är strålande fin.

— Mja. Vet inte. Kanske — — —
började han litet smått.
Men så kom den viktiga frågan:
— Hur många mil har den gått?

JULDIKTEN

En unge kring benen, en unge i knät
mens mamma är några timmar
och handlar klappar ute på stan — — —
Vad dom babblar, stojar och stimmar!

En unge på ryggen, en unge i knät
som vill höra pappa berätta — — —
Så dikten pejlande själsliga djup
blev ingenting annat än detta.

NILS-ERIC BJÖRSSON

STATUS

julpristävling

Följ med

Status medarbetare på en spännande vandring i en modern skyskrapa!

Ni träffar

där känt folk i trappor, hiss och korridorer!

Kan Ni tala om

vilka personer Ni träffar — har Ni utsikt att vinna kontantpris!

Studera noga

text och tävlingsregler här nedan!

JULBESÖK I HÖGHUSET

Vi bygger höghus här i landet och Status' julpristävlingens redaktion har gjort ett besök i en sådan modern skyskrapa i Stockholms City. Vid vår rundvandring träffade vi på en del känt folk med litterära ambitioner. Nu gäller det för läsaren att försöka lista ut vilka personer vi träffade och placera dem prydligt i nummerföljd. Det blir sammanlagt tio personer på parnassen vi stötte på och det gäller, som sagt, att avslöja deras namn — lycka till i höghuset!

Tävlingskuverten

som måste vara märkta "Julbesök i höghuset", skall vara Status redaktion, Postbox 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 januari 1963. Endast en tävlingskupong får finnas i varje kuvert. Lösningen och pristagarnas namn meddelas i Status februari-nummer 1963.

Följande priser

utdelas för de först öppnade rätta lösningarna: första pris 100 kr, andra pris 50 kr, tredje pris 25 kr, fjärde pris 15 kr och femte pris 10 kr. Dessutom blir det tre priser i form av gratisprenumeration på Status under ett år.

1 På första våningen såg det ut precis som vi tänkt oss. Vanliga TV-tittare, matos från snabbköpsmaten i köken, svag skvalmusik från alla rör och ledningar samt några tuffa killar, som lekte med hissen längst bort i korridoren. Plötsligt stack en herre i guld-bågade glasögon ut huvudet i en dörr. — Förlåt, sa han, jag trodde det var Gustav Mattsson, som kom med mina julabborrar.

2 Vi tog hissen från de tuffa killarna och tryckte på knappen till tredje våningen, men hissen stannade redan på andra våningen. Där stod en ung flicka och ville ha hissliift. Hon bar en bricka och hade vitt förkläde på sig. — Serverar fröken mat i hissen? skämtade vi och bjöd henne stiga in. — Nej, sa hon och såg allvarligt på oss. Det är bara fem kornbröd och två fiskar till en ensamstående bildad herre, som just kommit hem från en utlandsresa.

Teckningar

SVEN BJÖRNSSON

3 Utan vidare äventyr kom vi till tredje våningen. Just som vi klev ur fick vi syn på en figur, som satt på en soffa, alldeles ensam, och såg mycket sorgmodig ut, en lång mager man med skarpt markerade drag. — Bor ni här? frågade vi, för mannen verkade inte alls höra hemma i huset. — Ja, jag är inneboende, hyr ett möblerat rum, svarade han förstrött och började hänga upp kulörta lyktor i korridoren.

4 För omväxlings skull tog vi trappan till nästa våning. Vi mötte en äldre kvinna med en tillbringare och matvaror i en korg. Hon såg sliten ut, gick försiktigt, rädd att spilla ut innehållet i tillbringaren. Annars var det alldeles dött och stilla på den här våningen. Vid ett fönster med ryggen vänd åt oss stod dock en man och stirrade envetet

på trafiken och människorna, som gick på gatan nedanför. — Det är julafton i dag, sa vi, för att få igång ett samtal med honom. — Nej, det är en vanlig vardagskväll, kom svaret kort och så fortsatte han att stirra ned på gatan.

5 Vi funderade över det underliga svaret och gick en trappa till. Också i den trappan mötte vi en dam, en skön uppenbarelse med tårarna trillande utför kinderna. — Vad står på? bästa fröken, utbrast vi och tvärstannade. — Kan ni tänka er så oförskämt. Han har lagt en hård ärtä i min säng. — Vem kan vara så hård... vi menar oförskämd, stammade vi i pur förvåning. — Titta själv! Den fjanten sitter däruppe och klipper fantasifigurer av papper med en sax! Och damen försvann i en sky av spetsar och parfym.

6 Äntligen en smula spänning i vår julvandring. Från våningen ovanför hördes röster, en högljudd, den andra mera dämpad. — Vem är du och var kommer du ifrån? sa den starka rösten. — Det vill jag och kan jag ej säga, kom det dämpade svaret. Har intet hem, är ingen mans son... — Vad är din tro och din religion? återtog den första rösten hotfullt. — Jag är en lösckerkarl... nu vet du det, kom det dämpade svaret. Sedan dog rösterna bort, en dörr slog hårt igen någonstans ovanför trappan.

7 Dit upp ville vi absolut inte gå. Vi tog hissen igen. Tyvärr fick vi den inte att stanna hur vi än tryckte på knapparna. Efter att ha gått upp och ned i flera repriser blev det tvärstopp. Sedan flög hissen med expressfart längst upp i toppen på huset. Vi bultade med all kraft på hissdörren, som inte ville släppa ut oss. Genom tittgluggen i dörren såg vi en man skyndsamt komma utanför med en sorts stav med ornamenter på. Han satte staven mot hissdörren, som flög upp med en väldig fart. — Jag är den starke, som haver makten, till dess en starkare komma skall, sa mannen med staven högtidligt. — Tackar för hjälpen, sa vi, men varför så högtidliga ordalag...? Tyst! sa en åskådare av vårt uttåg ur hissen. Han är son till en fältväbel, men han har gått den kyrkliga banan. — Förlåt, sa vi, men då var mannen med staven redan försvunnen.

8 Nu befann vi oss, som sagt, på toppen i höghuset under ett plasttak, som var så genomskinligt att vi kunde se himmelens stjärnor. Här fanns en öppen plats med några stånd och jularrangemang. Ett stånd hade formen av ett stort, lustigt pepparkakshus. Inne i det stod en figur och drog i ett snöre.

Varje gång han drog i snöret dansade en kulört docka på ett bord och en klocka slog klingande slag någonstans i bakgrunden. Fast man fick allt lov att betala en tjugufemöring varje gång mannen drog i klocksträngen. En söt flicka tog emot tjugufemöringarna. Det var minsann ingen vanlig häxa i det pepparkakshuset... hon log mot oss med vackra vita tänder.

9 Upplivade av lustigheten gick vi på jakt efter nya sensationer och upptäckte ett annat stånd... nej, det var nog ett stort tält kunde vi slutligen urskilja, för belysningen var dålig, inte en lampa vägledde besökaren. — Är det natt i marknadstältet? frågade vi spydigt och en annan besökare sköt in: — Det blir konkurs på rörelsen gubbe lilla, om du inte skaffar dej en lampa! — Min död är min, svarade tältinnehavaren, som lär skulle heta Tåbb och kom någonstans norrifrån.

10 Nåväl, det fanns väl flera nöjen och till dem får man väl också räkna en alldeles ständs- och tärtlös person, som stod i en hörna och deklamerade några rader från ett papper utan att ta någon som helst notis om varken inträdesavgifter eller åskådare. Den måste man nog lyssna på tänkte vi och stannade... Någonstans o någonstans har alla tågen gått och alla klockor stannat... — Har han med jultrafiken och järnvägstågen att göra? undrade vi. — Absolut inte, försäkrade oss en förbipasserande. Det är mannen utan väg och det skulle inte förvåna om han saknar klocka också...

REVIGÖR ger god vigör

Känner Ni Er trött och håglös? Orsaken kan vara brist på någon av vitaminerna. Då hjälper REVIGÖR, som har alla 17 olika vitaminerna i bästa lösliga form: A 16700, B1 2800, D2 2000 IE, B2 7,5, B6 6, pp-fakt. nic. s. 120, nicotylamid 60, calc. pant. 30, kolini-tartr. 600, C 400, inosit 125, E5, H 1,5, K3 10, PAB 1,5, U 5,5 mg och B12 12,5 y/100 g.

Bli pig och "uppåt" pröva REVIGÖR redan idag

Receptfritt på apotek samt i hälsokostaffärer

AB Carls-Bergs Biokemisk och Farmaceutisk fabrik Göteborg 47

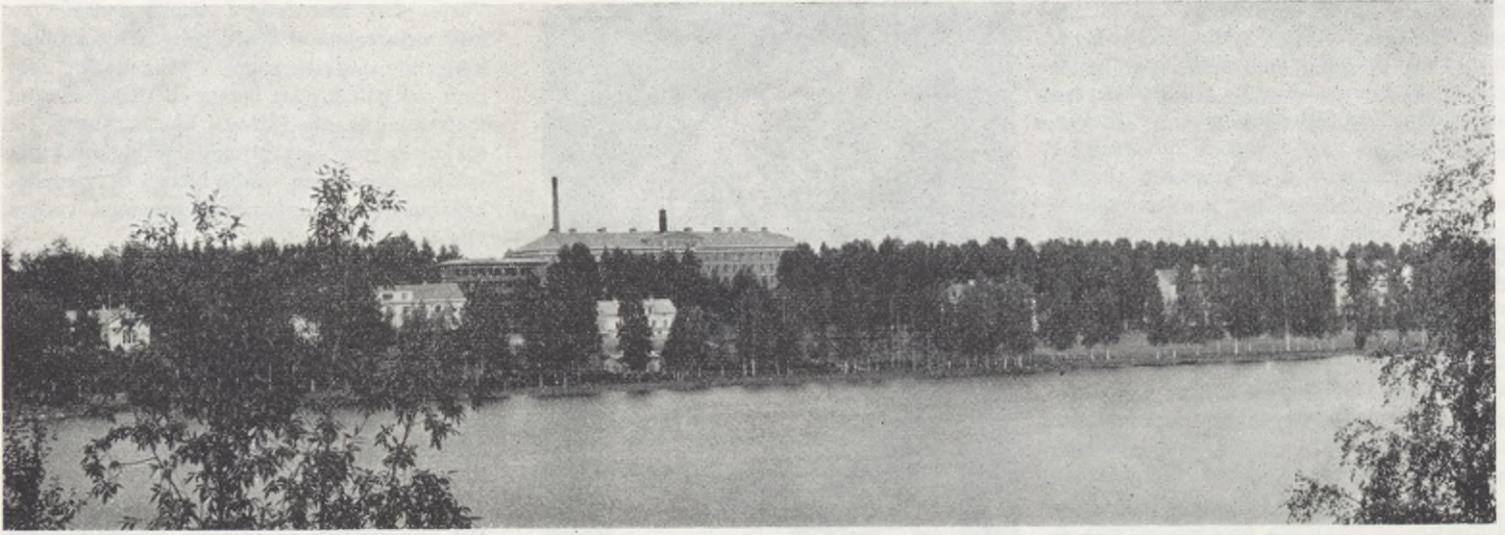
TÄVLINGSKUPONG

1	6
2	7
3	8
4	9
5	10

Namn:

Adress:

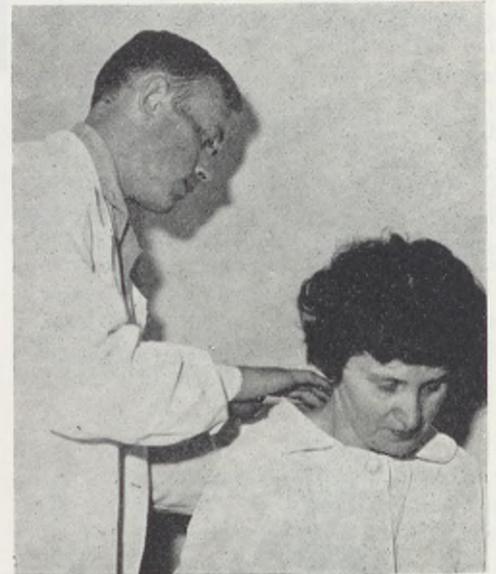
Postadress:

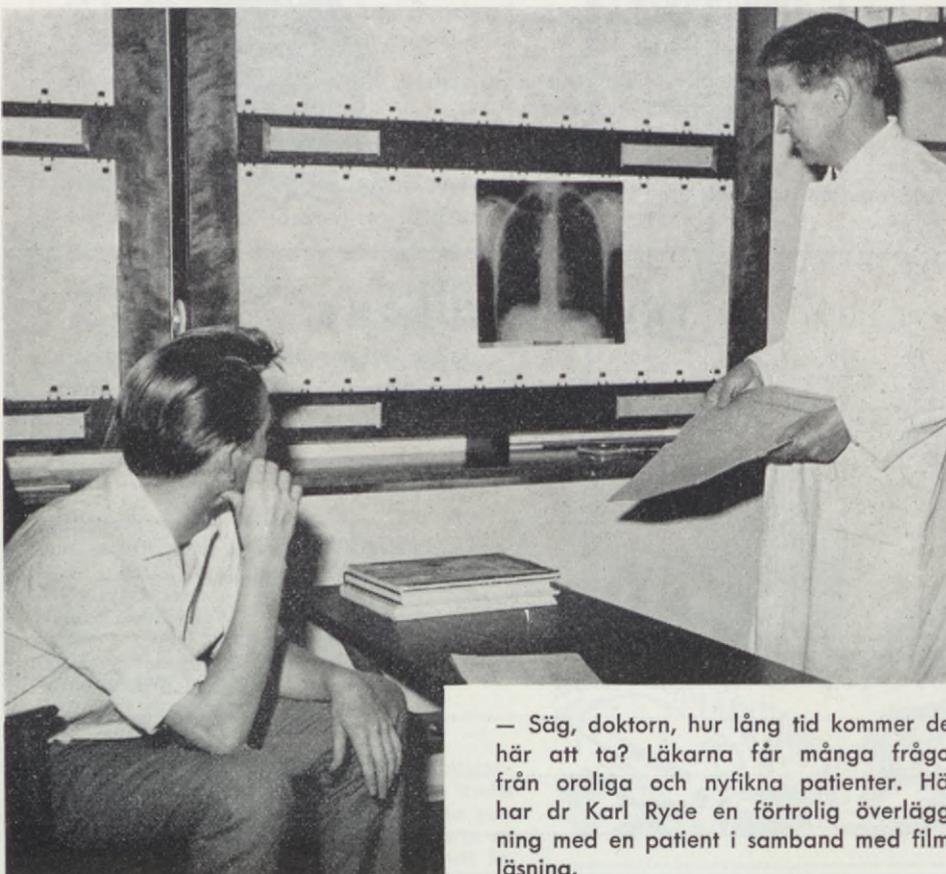
Sandträsk sanatorium i Norrbotten, inramat i naturskön omgivning.

Dagsrevy från SANDTRÄSK

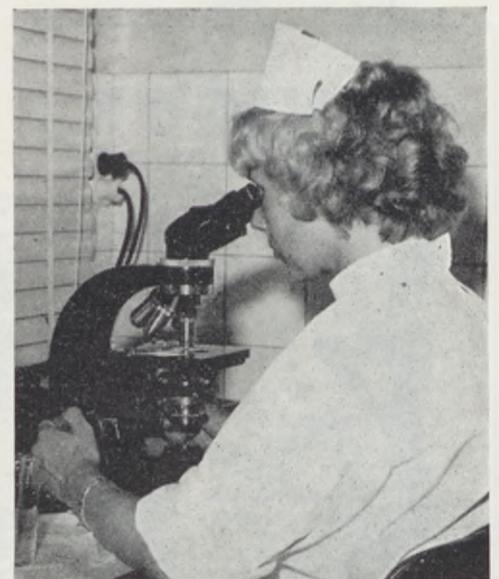
Livet går sin gilla gång på Sandträsk, men då en fotograf plötsligt slog ned på oss en dag blev det genast mera dramatik över sjukhusvardagen. Här presenteras en del av hans bildsvit. Sjukhuslivet på Sandträsk sanatorium går för övrigt in i sitt slutskede. En ny modern lungklinik är under byggnad i Boden och så småningom kommer sjukvårdsverksamheten här på Sandträsk att överflyttas dit med alla de förändringar detta innebär. Men än så länge är vi kvar här och vi tror att det bör vara intressant för våra läsare och gynnare att få en inblick i sjukhuslivets dagsrutin.

En ny patient på sanatoriet får genomgå en massa prov för att fastställa sjukdomens art.

— Säg, doktorn, hur lång tid kommer det här att ta? Läkarna får många frågor från oroliga och nyfikna patienter. Här har dr Karl Ryde en förtrolig överläggning med en patient i samband med film-läsning.

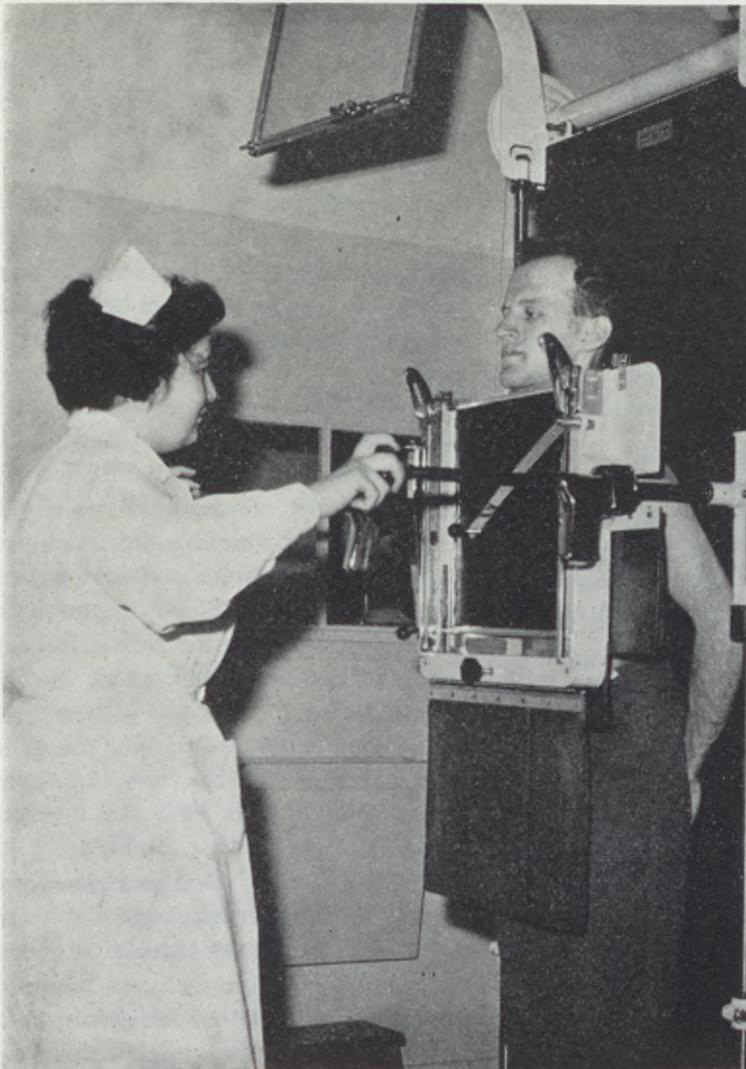
Även mikroskopet användes i jakten efter sjukdomsbaciller.

Närande mat på regelbundna tider har alltid ansetts som en god medicin i sanatoriebehandlingen. Även om man numera inte går in för någon "övergödning" så är ändå kosten en viktig faktor i kemoterapins och lungkirurgins årtionde.

FOTO:

Lungröntgen, skärmbildning och genomlysning har länge stått sig som en av de effektivaste metoderna att komma sjukdomen på spåren och kartlägga den.

Patienternas själverksamhet är ett absolut nödvändigt komplement till alla läkarkårens ansträngningar att hitta effektiva mediciner och behandlingsmetoder. Den här golfbanan har bl. a. tillkommit genom patientföreningens försorg, liksom andra möjligheter till stimulerande inomhussysselsättning.

ÖSTEN KARLSSON, Svartby, Boden

Arbetsterapin hjälper patienterna att hålla livs- och arbetsviljan uppe. Här visar terapeuten en patient hur man gör en plånbok.

Huset i staden Lamballe

Novell av **MARIANNE MOLANDER**

STADEN heter Lamballe. Jag kom till Lamballe på jakt efter det förflutna. Jag sökte förklaringen till Gabrielles död. Vackra Gabrielle som dött en majdag i Paris.

Gabrielle och jag arbetade på ett bibliotek. Hon blev min vän men anförtrodde mig aldrig sitt liv, sina tankar. Hon avslöjade inte den sorg som blev hennes död.

Gabrielle bodde i en gränd i St. Germain i två små mörka vindsrum. Där bodde hon med sin son. Men på sommaren for hon med Jean till Lamballe, till det gråa stenhuset med tak av halm och mossor.

Dit kom jag en försommarafton.

Gabrielle älskade sitt hus, levde bara för sommaren då hon for dit. Men hon arbetade i Paris. Där måste hon försörja sig och Jean.

Gabrielle hade arbetat på biblioteket i femton år, sedan kriget slutade och hon kom till Paris.

Innan dess bodde hon i Lamballe. Det första fredsåret flyttade hon därifrån med sin nyfödde son. Jag visste att hon bott i Lamballe med sin man i fem år.

Mera visste jag inte om Alain. Levde han? Hade han dött i kriget? Gabrielle hade aldrig talat om honom, bara nämnt hans namn en gång.

Jean flyttade hem till oss när Gabrielle dött, till min man, min son Pierre och mig. Pierre och Jean var jämnåriga och blev goda vänner. På sommaren for de till scoutläger, min man

på en konferens i England. Jag blev ensam kvar i Paris.

Gabrielle hade gett mig nyckeln till huset i Lamballe. Far dit och bo när du vill, hade hon sagt.

Det var hett i Paris redan i juni den sommaren. Jag beslöt att resa. Måhända var det också nyfikenhet som drev mig. Kanske hoppades jag att huset skulle röja hemligheten om Gabrielles liv och död.

◇

I skymningen kom jag till havet, då tidvattnet steg. Vågorna dånade in mot den bretagnska kusten fräsande, mäktiga. Vattenmassorna jagade varann och kastade upp lysande vita snäckor och grönbruna tångvallar på den gula sanden.

Min lilla Renault plöjde fram utmed havet på ensliga nyckfulla vägar genom ett stilla landskap. Ingen människa syntes. Hotellen låg tysta, stängda: ännu några veckor kvar till julis turistinvasion.

Paris långt bakom med pressande hetta och ångande asfalt. Jag var i Bretagne, ett stycke Frankrike, ett säreget utanförland. Bretagne, det hemlighetsfulla havets barn, mystikens och den sinnliga romantikens land.

Den natten stannade jag i Sable d'Or. Vid mitt värdshus låg resterna av badortens största hotell intill strandkanten. Tyskarna hade besatt Bretagne och invasionsarméerna smu-

lat sönder byggnader längs kusten. Hotellets väggar stod kvar med gapande svarta hål som en dov evig erinran om den hårda kampen. Den sista röda solstrimman borrhade sig in genom fönsterhålen och kom snåren där innanför att glöda.

Åter en dag gick innan jag nådde Lamballe i skymningen. Den röda solen sjönk än en gång, sken på den gråa staden, kom den att lysa och locka, gav den ett skimmer av rofylld drömstad där människor levde ett gott liv. På en höjd ovan staden gav katedralen illusion av ett sagoslott. Tinnarnas ärgade koppar gnistrade och bländade i aftnens häftiga sol.

◇

Strax var solen borta och ett milt vemod svepte in staden. Lamballe blev en vanlig grå stenstad, allvarlig och torftig, en stad som alla andra franska småstäder, där människor levde i planlös förväntan, i hopp och drömmar.

Gabrielles hus hette Ker-Bras. Jag visste att det låg i utkanten av staden, att till huset gick en allé skuggad av lindar. Jag letade mig fram, stannade vid en avtagsväg. En havande svartklädd kvinna med rödhettat ansikte låg på knä. Hon klappade kläder i dikensrenen, där en bäck pärlade fram mellan solbränt brunt gräs.

Jag steg ur och gick fram till kvinnan. Fastän skymningen var kommen dröjde dagens hetta. Asfalten mjuknade och gav vika under mina steg,

fastnade och satte svarta spår på skorna. Det var stilla i landskapet; endast det sugande ljudet under mina skor, klappräets slag och bäckens sakta kluckande.

Jag frågade vägen. Kvinnan såg upp med liknöjd nästan uttryckslös blick. Men när hon svarade var hennes röst vänlig, oreserverad.

Snart skulle jag vara vid Ker-Bras.

Jag fortsatte, svängde in i en mörk smal allé, kom till några hus, samlade längs en gropig sönderkörd väg. Två hönor, som pickade på vägen, flaxade åt sidan när jag sakta körde fram och stannade utanför Ker-Bras.

Ingen människa syntes, inga röster hördes. Husen omkring var stilla, avvaktande. Tystnaden var så påtaglig och kuslig att jag spratt till när jag hörde steg bakom mig. Jag vände mig om och såg en frodig medelålders kvinna.

— Söker ni någon? sa hon.

— Nej.

— Är ni en vän till madame eller monsieur? sa hon oväntat skarpt.

— Madame var min vän, svarade jag och tänkte fortsätta till huset när kvinnan hejdade mig.

— Det här huset är ont, det är hatat. Madame var en bra och god människa. Vi respekterade henne. Därför fick huset stå kvar efter kriget. Hade inte madame varit skulle man förstört det.

◇

Huset var plötsligt skrämmande, dess väggar hotfulla. Det här var alltså Gabrielles hem, ett älskat och ett hatat hus; ett hus som rymt kärlek och förtvivlan, lycka och lidande — som många andra.

Men här fanns mera fördolt. Något olycksbådande, ödesdigert; något som höll mig tillbaka.

Kvinnan iakttog mig. Skymningen tätnade till natt. Skuggorna svartnade och tycktes levande, själva huset anklagande.

— Ni har åkt långt, madame? sa kvinnan. Ni är trött. Kom in till oss och vila er.

Jag tackade och följde kvinnan. Hennes hus låg på andra sidan vägen — liksom Ker-Bras ett lågt grått stenhus.

Hon bjöd mig sitta i köket som var mörkt, naket. En bred järnsäng intill en vägg, vid fönstret ett bord och några stolar.

En uppsluppen brasa fyllde rummet med glad musik och en doft av rök

och kåda. Dess gulröda skimmer och skuggorna som dansade gav liv åt det mörka rummet. Det kändes tryggare här inne — än nyss där ute.

— Sitt, madame, det dröjer innan min man och barnen kommer.

Kvinnan ställde fram två glas och en flaska cider. Hon bjöd mig dricka.

— Vi bretagnare glömmar inte, sa kvinnan. Här i Lamballe minns vi monsieur. Bretagnarens hjärta är fyllt av melankoli och lidelse och kärlek. Vi älskar människorna, vi älskar Bretagne och havet. Men vi hatar den som förräder sitt land och vi glömmar aldrig att hata.

Forts. nästa sida

TÄVLINGSREGLER för JULBILDKRYSS

Lösningarna måste vara Status redaktion, Postbox 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 jan. 1963. Tävlingsbrevens skall vara märkta med ordet "Julbildkryss".

Varje kuvert får endast innehålla en lösning. Glöm ej att tydligt ange namn och fullständig adress.

Fem priser utdelas enligt följande: första pris 50 kr, andra pris 25 kr, tredje pris 15 kr, fjärde pris 10 kr och femte pris 5 kr.

Lösning och pristagares namn meddelas i Status februarinummer 1963.

Det var tyst. Brasans musik hade tonat bort. Det brann stilla, flämtande. I tystnaden låg väntan och oro.

— Många svek Frankrike under kriget, fortsatte kvinnan. Förrädare fick sitt straff. Men en del kom undan. Monsieur flydde till ett annat land.

Jag drack av den ljumma cidern, Bretagnes kärva dryck.

— Ska ni bo i Ker-Bras, sa kvinnan.

— Nej, sa jag, jag ska vidare, längre söder ut till havet.

Jag visste nu att jag inte kunde stanna i Ker-Bras. Jag ville bort så fort som möjligt.

— Ni kanske tar fel... sa jag.

— Vi tar inte fel, madame, sa kvinnan, hans svek drabbade många familjer. Han skydde inga medel.

Kvinnan såg bort när hon talade och hennes röst var entonig, klanglös.

— Följ med mej, bad jag. Jag vill se Ker-Bras.

Kvinnan lyste oss över vägen med en ficklampa. Jag låste upp dörren till Gabrielles hus. En fuktig jordblandad lukt slog emot oss. Ljuset fungerade inte, och med ficklampans irrande sken trevade vi oss uppför en smal trappa.

— Min man och jag lagade taket i vintras. Huset behöver ses om, sa kvinnan. Vi gör så gott vi kan och hinner — för hennes sons skull.

Gabrielles rum var litet, där kändes tryggt och ombonat. På en byrå stod en sönderslagen spegel i mahognyräm.

— En svala föll genom skorstenen, sa kvinnan. Vi fann den död. Den hade sökt friheten genom spegeln, slungat sig mot den och låg blodig i skärvarna på golvet.

Rummet intill Gabrielles var strängt enkelt, avvisande. Inga tavlor, böcker bakom glas i ett bokskåp två gevär på väggen ovan sängen.

Vi gick åter ner, in i ett stort rum. Våra skor hamrade mot stengolvet.

Månens sken var generöst och belyste rummet genom glasörrar. Jag kunde se huset, där vi nyss suttit. Det var ljus i flera fönster nu och jag förstod att kvinnans man och barn var komna.

Men kvinnan dröjde, släckte lampan och vi satt i månens gulvita stela ljus.

Så talade hon åter:

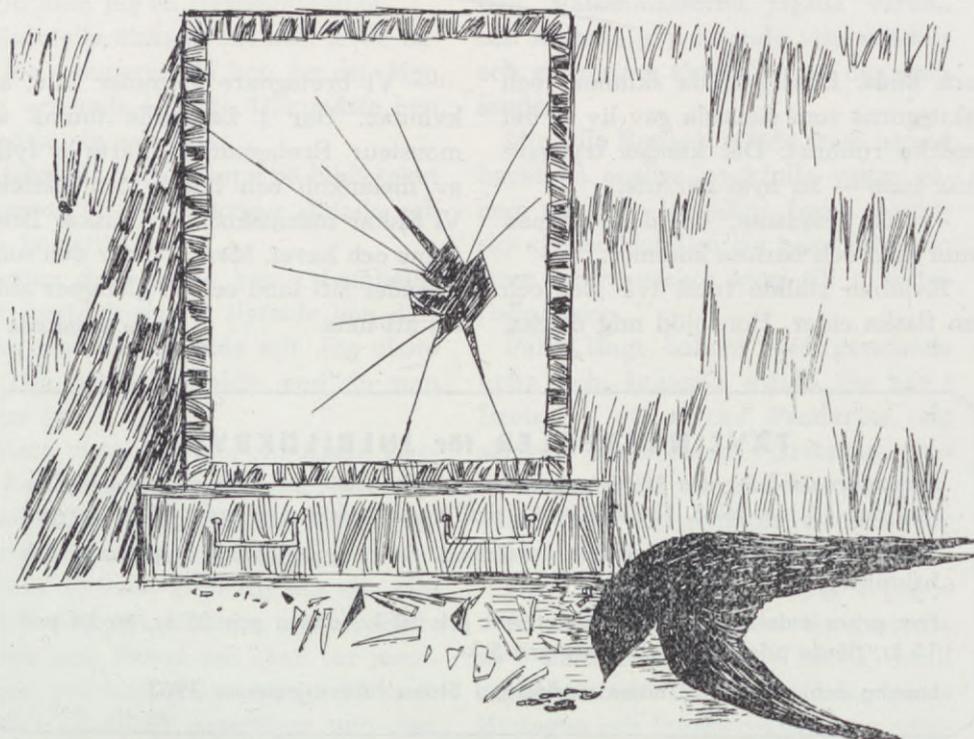
— Monsieur var lärare i Lamballe och barnen hans aningslösa verktyg. Den underjordiska rörelsen var stark här i stan. Det var många attentat mot fienden. Monsieur bjöd hem barnen, hit till det här huset, och lockade hemligheter ur dem om deras fäder. Utan att förstå gav barnen tips som ledde till att motståndsmän greps och sköts. Monsieur avslöjades av en slump — men undkom.

Kvinnan slutade tala och vi satt tyst. Jag tänkte på Gabrielle.

— Madame satt ofta här, sa kvinnan. Jag hjälpte henne med maten de sista åren. Hon ville laga den i öppna spisen.

Kvinnan reste sig och gick fram till spiselhyllan.

— Monsieurs fotografi stod här, fortsatte hon. Madame visste var han fanns, vart han flytt. Om han kommit tillbaka hit hade han fått sitt straff; bretagnaren glömmer inte. Madame fick inte följa sin man. Men hon älskade honom, hon slutade aldrig att vänta och hoppas, hon svek inte...

Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

arbetar för

Effektiv hälsokontroll, som avslöjar hjärt- och lungsjukdomar på tidigt stadium.

Vid behov sjukvård och kartläggning av eftervård, försörnings- och arbetsmöjligheter.

De sjukas egen aktiva medverkan i åtgärder, som syftar till deras rehabilitering.

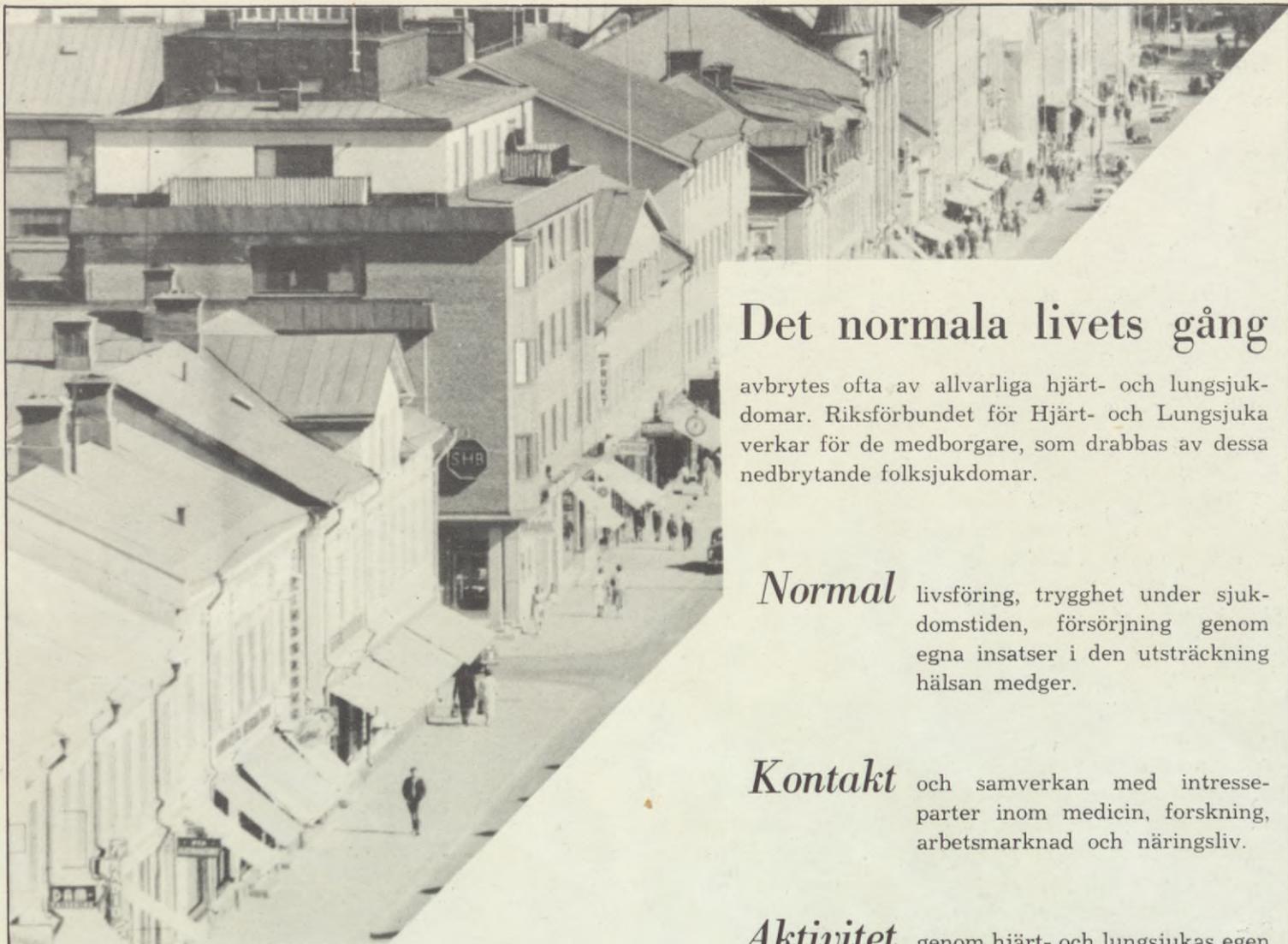
■ TROLLUNGEN MUCK

Forts. fr. sid. 10

Koka Er största kopparbalja full med vatten, lägg två kilo soda och ett kilo såpa däri. Vispa till ett ordentligt lödder, kalla sedan hem den där lille Muck, lägg honom sedan i baljan, tag en rotborste och skrubba honom riktigt ren överallt, och då skall Ni få se, att Ni får Er lille Muck tillbaka, sa Mickel rävs. Fånigt, tänkte trollfar, hu då, så besvärligt suckade trollmor och såg för sig hur hon skulle få den motspänstige Muck i baljan.

Men efter mycket om och men hemkallade de trollungen för att prova Mickel rävs råd. En svala flög med bud till Muck och han skyndade hem glad i hågen. Under tiden hade skvallersjuka kråkfruar spritt nyheten vidare och strax var hela trollsläkten och alla bekanta församlade vid baljan. Och Muck som var så glad att vara hemma igen, steg i vattenbaljan utan ett ord och lät sig skrubbas tills han blev lika vit som dagen och vattnet lika svart som natten. Det tog tre timmar. Och tänk, på halsen lyste ett stort rött födelsemärke.

De hade fått tillbaka sin lille Muck och inte nog med det. Från den dagen var han den mest beskedliga och snälla trollunge som någonsin funnits i hela trollskogen.

Det normala livets gång

avbrytes ofta av allvarliga hjärt- och lungsjukdomar. Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka verkar för de medborgare, som drabbas av dessa nedbrytande folksjukdomar.

Normal livsföring, trygghet under sjukdomstiden, försörjning genom egna insatser i den utsträckning hälsan medger.

Kontakt och samverkan med intresserparter inom medicin, forskning, arbetsmarknad och näringsliv.

Aktivitet genom hjärt- och lungsjukas egen medverkan i organisationen.

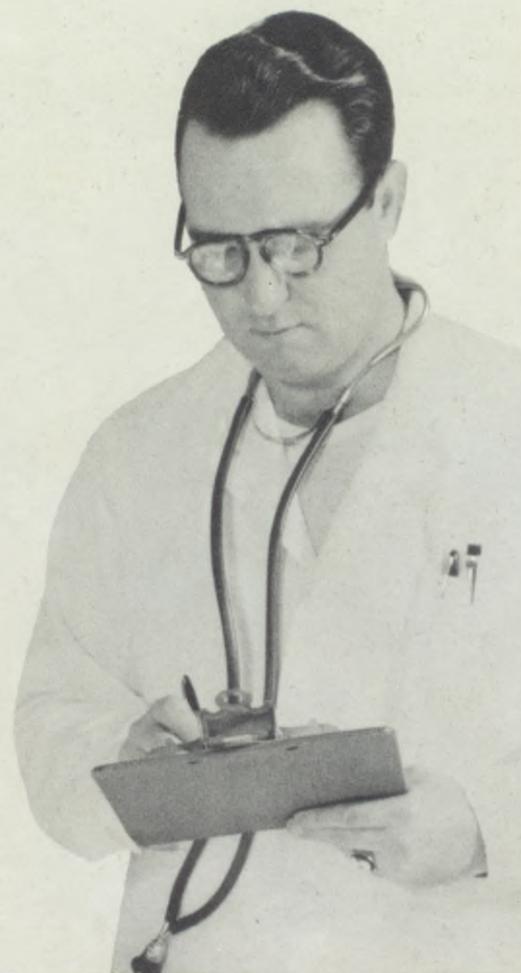
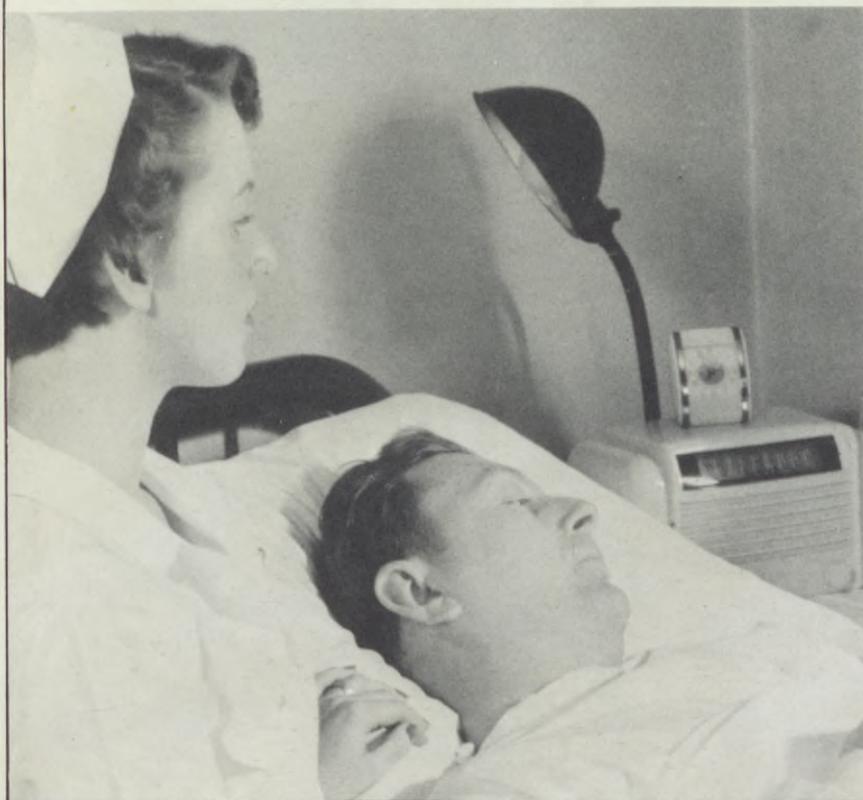

**RIKSFÖRBUNDET
FÖR HJÄRT- OCH LUNGSJUKA**
(f. d. De lungsjukas riksförbund)

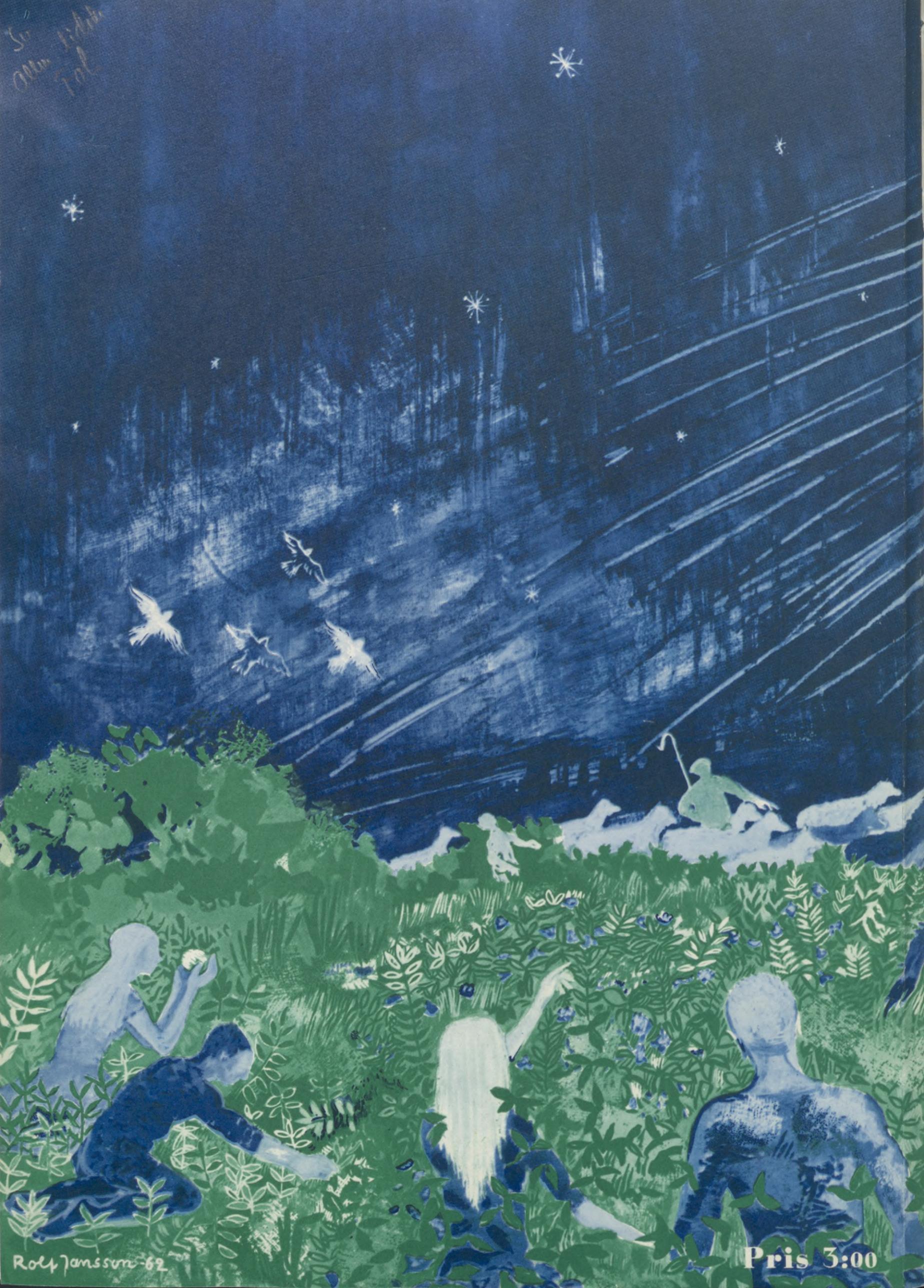
Telefon 41 39 99 och 44 40 40

Kocksgatan 15 • Stockholm Sö

Postadress: Box 4149 • Stockholm 4

Se
Om
Tol

Rolf Jansson - 62

Pris 3:00